

**VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ –
TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA**
Hornicko-geologická fakulta
Institut ekonomiky a řízení

**SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ V ČESKÉ A SLOVENSKÉ
REPUBLICE PO VSTUPU DO EVROPSKÉ UNIE**

bakalářská práce

Autor:

Lenka Koklesová, DiS.

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Jana Magnusková, Ph.D.

Most 2009

Zadávací protokol

Sociální zabezpečení v České a Slovenské republice po vstupu do Evropské unie

„Social security in the Czech Republic and Slovakia after entering the European Union“

Cíl práce:

Zhodnotit vývoj sociálního zabezpečení v České republice a na Slovensku po vstupu do Evropské unie, koordinace nařízení Rady a její aplikace na občany Česka a Slovenska

Prohlášení

Celou bakalářskou práci včetně příloh jsem vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

Beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečné, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 5 odst. 3).

Souhlasím s tím, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v Ústřední knihovně VŠB-TUO k prezenčnímu nahlédnutí a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že údaje o bakalářské práci, obsažené v Záznamu o závěrečné práci umístěném v příloze mé bakalářské práce, budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO.

V Lounech dne 17. dubna 2009

Lenka Koklesová, DiS.

Poděkování:

Na tomto místě si dovoluji poděkovat vedoucímu své bakalářské práce Ing. Janě Magnuskové, Ph.D., za důležité podněty, připomínky a pomoc při zpracování mé bakalářské práce. A děkuji své rodině za podporu a trpělivost po celou dobu mého studia.

Anotace

Práce je zpracována na základě vlastního šetření a v doporučeném rozsahu. Cílem této práce je zhodnotit vývoj sociálního zabezpečení v ČR a SR po vstupu do EU a především provázanost obou systémů se zřetelem na pravidla koordinace sociálního zabezpečení při jednotlivých sociálních událostech. Práce se nejprve zabývá významem sociálního zabezpečení obecně a dále přehledem nejdůležitějších legislativních změn v sociálním zabezpečení v ČR a SR po vstupu do Evropské unie. Další část je zaměřena na koordinaci systémů sociálního zabezpečení a problematiku provádění koordinace sociálního zabezpečení mezi ČR a SR. Na závěr jsou shrnuty poznatky spolupráce mezi orgány v ČR a SR na základě spisové dokumentace u institucí v místě bydliště v Lounech.

Klíčová slova:

Sociální zabezpečení, koordinace systémů, nařízení

Summary

This work was elaborated on the basis of own survey and in the recommended scope. The aim of the work is to evaluate the development of the social security systems in the Czech Republic and the Slovak Republic after their admission to the Europe Union, primarily the interconnection of both systems with respect to the rules of the social security coordination in single social events. First of all, the work deals with the meaning of the social security systems in general and next it shows the most important legislative changes in the Czech Republic and the Slovak Republic after their admission to the Europe Union. The next part is focused on the social security systems coordination and on the issues of the implementation of the social security systems coordination between the Czech Republic and the Slovak Republic. The conclusion of this work summarizes the knowledge acquired from the cooperation among the state bodies of the Czech Republic and the Slovak Republic based on the files maintained in the institutions of Louny.

Keywords:

Social security, systems coordination, provisions

Seznam zkratek

CMU - Centrum mezistátních úhrad

ČR – Česká republika

ČSFR – Česká a Slovenská federativní republika

ČSSZ – Česká správa sociálního zabezpečení

EU – Evropská unie

EHS – Evropské hospodářské společenství

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

Nařízení 1408/71 – Nařízení Rady EHS 1408/71 o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané, samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství,

Nařízení 574/72 - Nařízení rady EHS 574/2 stanovující postup provádění Nařízení 1408/71

OSSZ – Okresní správa sociálního zabezpečení

Smlouva – Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení č. 228/1993 Sb. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí ČR

SR – Slovenská republika

SZ – sociální zabezpečení

UPSVAR – Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Význam sociálního zabezpečení.....	3
2.1. Vymezení pojmu sociálního zabezpečení	3
2.2. Faktory ovlivňující sociální zabezpečení.....	5
3. Sociální zabezpečení v ČR a SR	7
3.1. Sociální zabezpečení v České republice	8
3.1.1. Systém sociálního zabezpečení a jeho členění	10
3.1.2. Organizační uspořádání sociálního zabezpečení	11
3.1.3. Přehled nejvýznamnějších legislativních změn v sociálním zabezpečení v ČR po vstupu do EU	14
3.2. Sociální zabezpečení ve Slovenské republice	17
3.2.1. Systém sociálního zabezpečení a jeho členění	17
3.2.2. Organizační uspořádání sociálního zabezpečení	18
3.2.3. Přehled nejvýznamnějších legislativních změn v sociálním zabezpečení v SR po vstupu do EU	23
4. Koordinace systémů sociálního zabezpečení	26
4.1. Koordinace systémů sociálního zabezpečení	26
4.2. Problematika provádění koordinace sociálního zabezpečení mezi ČR a SR.....	28
4.2.1. Bilaterální smlouva mezi Českou a Slovenskou republikou	29
4.2.2. Instituce provádějící koordinaci sociálního zabezpečení v ČR a SR.....	29
4.2.3. Koordinace při uplatňování nároků na dávky ze systémů sociálního zabezpečení v ČR a SR.....	30
4.2.4. Zhodnocení poznatků institucí v okrese Louny při uplatňování nároků na dávky ze systémů sociálního zabezpečení	34
4.3. Komparativní shrnutí	37
5. Závěr.....	40

Seznam použité literatury

Seznam příloh

1. Úvod

Každá vyspělá společnost se snaží svými programy státní sociální politiky, jejíž součástí je sociální zabezpečení, a prostřednictvím právních předpisů ochránit své občany a zabezpečit jejich základní lidská práva. Nástroje, jimiž státy realizují svoji sociální politiku, jsou dány historickým vývojem daného státu, geografii, politikou a v neposlední řadě i ekonomickými prostředky. Každý stát si vytváří konkrétní sociální instituce a vyčleňuje objem finančních prostředků, kterými sociální politiku zajišťuje. Tak vznikají odlišné sociální systémy a instituce. Tak jak se vyvíjí společnost, dochází k rozvoji a vývoji sociální politiky jednotlivých zemí.

Dnem 1. ledna 1993 došlo k rozdělení České a Slovenské Federativní Republiky (dále jen ČSFR) na dva samostatné státy, a to Českou republiku (dále jen ČR) a Slovenskou republiku (dále jen SR). Financování a organizace sociálního zabezpečení u obou států vychází ze stejných principů díky společné historii, vnitrozemské poloze a sociální politice. Přesto oba státy po vstupu do Evropské unie (dále jen EU) dne 1. května 2004 musí průběžně doplňovat a přijímat nové normy v souladu s principem tzv. koordinace národních úprav sociálního zabezpečení jednotlivých členských států EU. Vstupem do EU se změnilo postavení občanů obou zemí ve vztahu k možnosti jejich pohybu v rámci ostatních států EU. Mimo jiného to znamená i možnost využívat základní svobody Evropského hospodářského společenství (dále jen EHS) v rámci jednotného trhu, jde především o možnost volného pohybu osob a služeb.

Systémy sociálního zabezpečení obou zemí čelí řadě závažných společných problémů, například nutnosti přizpůsobit se měnícímu světu práce, novým strukturám rodiny a dramatickým změnám v následujících desetiletích. Řešit je musí jak ČR, tak i SR, přičemž obě země musí hledat rovnováhu mezi zřetelně vyjadřovanými požadavky občanů na pokračující vysokou úroveň sociálního zabezpečení a požadavky, aby se služby veřejnosti staly účinnějšími a braly ohled na rozpočtové poměry, a po vstupu do EU naplnily princip volného pohybu pracovníků vyžadující stejné zacházení a stejné příležitosti pro všechny, ať pracují v kterékoliv členské zemi EU.

Cílem mé práce je zhodnotit vývoj sociálního zabezpečení v ČR a v SR po vstupu do EU a především provázanost obou systémů se zřetelem na pravidla koordinace sociálního zabezpečení při jednotlivých sociálních událostech už jen proto, že největší menšinou v ČR jsou Slováci, kteří tvoří téměř 2 procenta všech obyvatel naší země. Přestože existuje Bilaterální smlouva o sociálním zabezpečení mezi ČR a SR, i nadále se potýkají občané obou zemí s řadou problémů, které se

začaly objevovat až po rozpadu federace, proto bych se ráda zaměřila na otázku, zda se vstupem do EU občané obou zemí mají možnost lépe využívat svých práv v oblasti sociálního zabezpečení a zda EHS vypracovalo mechanismus sociálního zabezpečení, který umožňuje lidem se stěhovat z jednoho státu do druhého, týká se nejen Čechů a Slováků, ale všech občanů EU, aniž by riskovali ztrátu nebo snížení svých nároků na dávky sociálního zabezpečení, než je zmiňovaná Bilaterální smlouva o sociálním zabezpečení.

Tímto mechanismem je Nařízení Rady (EHS) č. 1408/71 z 14. června 1971 o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané, samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci EHS (dále jen Nařízení 1408/71) a Nařízení Rady (EHS) č. 574/72, stanovující postup provádění nařízení (EHS) č. 1408/71, o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané, samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství (dále jen Nařízení 574/72). Těmito nařízeními, především Nařízením 1408/71, bych se ráda zabývala v další části mé práce a soustředila se tak na koordinaci systémů sociálního zabezpečení v ČR a SR, neboť Nařízení 1408/71 má všeobecnou právní působnost a mělo by se přímo uplatňovat, tj. je závazné pro každého a musí být uplatňované vnitrostátními orgány a státní správou, institucemi příslušnými v oblasti sociálního zabezpečení a vnitrostátními soudy. Jelikož mezi státní správu patří i Česká správa sociálního zabezpečení (dále jen ČSSZ) a jednotlivé okresní správy sociálního zabezpečení (dále jen OSSZ), přičemž na jedné z nich pracuji, a kde byla zřízena po vstupu ČR do EU kontaktní pracoviště zabývající se volným pohybem pracovníků EU spolupracující nejen s vnitrostátními, ale i zahraničními orgány, v oblasti koordinace sociálního zabezpečení, ráda bych na závěr shrnula poznatky spolupráce mezi těmito institucemi v ČR a SR.

2. Význam sociálního zabezpečení

2.1. Vymezení pojmu sociálního zabezpečení

Sociální politika každého státu představuje právě tu oblast cílů a nástrojů, které jsou uplatňovány v procesech přerozdělování ve společnosti. Prostředkem k uskutečňování cílů a úkolů sociální politiky je **sociální zabezpečení**, tj. soubor institucí, zařízení a opatření, jejichž prostřednictvím a pomocí se uskutečňuje sociální politika. Jedním z prostředků je právo sociálního zabezpečení, v objektivním smyslu soubor právních norem upravujících společenské vztahy, které vznikají při poskytování hmotného zabezpečení či jiné pomoci ze společenských prostředků nebo na jejich účet občanům, kteří takovou pomoc potřebují vzhledem k jejich sociální situaci, jak uvádí Galvas a Gregorová.[4]

S tím je spojen **vznik sociálního státu** nebo-li **welfare state**, což je takový stát, v němž se v zákonech, ve vědomí a postojích lidí, v aktivitách institucí, jakož i v praktické politice prosazuje myšlenka, že sociální podmínky, ve kterých lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců či rodiny, ale i věcí veřejnou. Základní myšlenka sociálního státu vznikla s **rozvojem industrializace a urbanizace**, kdy začala upadat úloha rodiny, rostly náklady na kvalifikaci a význam vzdělání pro zvýšení společenského uplatnění jedince. Jedním ze základních principů sociálního státu je nárok každého jedince na určité životní minimum, předpokládá pomoc státu i v různých životních situacích. **Teorii sociálního státu** jako první uceleně formuloval **Lord Beveridge**. Pokusil se vytvořit systém sociálního pojištění, který by zahrnoval všechna významná sociální rizika, ale zároveň si uvědomoval, že touto cestou nelze vyřešit všechny sociální problémy společnosti, a proto je potřeba vytvořit dostatečného množství stimulů pro úsilí jednotlivce zajistit si prostředky k životu a odpovídající životní úroveň.

Jádrem sociálního státu je **sociální občanství**, které zahrnuje práva občanská, politická a sociální. Tato práva jsou zakotvena v některých nadnárodních právních normách, jako je **Všeobecná deklarace lidských práv**, **Deklarace o právech dítěte** a v neposlední řadě i **Evropská sociální charta** a spoustu dalších, které Česká i Slovenská republika ratifikovaly. V článku 22 až 25 Všeobecné deklarace lidských práv jsou předmětem výkladu již zmiňovaná sociální práva, např. právo na práci, právo na uspokojivé pracovní podmínky, právo na přiměřenou životní úroveň, kdy stát zaručuje minimální mzdu a vybudování sociální sítě, právo na rodinu,

právo na svobodu a sdružování a právo na sociální zabezpečení, na základě kterého je stát povinen realizovat právo na sociální zabezpečení.

Sociální zabezpečení v moderním pojetí je poměrně mladou institucí a konstituovalo se **na přelomu 19. a 20. století** a je považováno za nejdůležitější nástroj realizace sociální politiky. Pojem sociálního zabezpečení používáme tam, kde hovoříme o státem zajištěné sociální bezpečnosti občana při vzniku sociální události, přičemž stát se snaží svými mechanismy regulovat odpovědnost občana za svou budoucnost a stanovit míru a formy sociální solidarity mezi občany. Demokratické uspořádání společnosti se zabudovanými sociálními zárukami důstojné existence člověka se jeví jako přirozený vrchol pyramidy společenského vývoje. Obsah sociálního zabezpečení poprvé vymezila **úmluva č. 102 z roku 1952 přijatá Mezinárodní konferencí práce**, na kterou navazují další úmluvy a charty, včetně dokumentů Rady Evropy a EU.

Sociální zabezpečení má řadu definic, avšak můžeme je chápat jako soubor institucí, zařízení a opatření, jejichž prostřednictvím a pomocí se uskutečňuje předcházení, zmírňování a odstraňování následků sociálních událostí občanů. Podle Krebse je sociální zabezpečení soubor opatření formující solidaritu s lidmi, kteří čelí nedostatku příjmu či se nachází v situaci vyžadující mimořádné výdaje.[7] Z hlediska jednotlivce je sociální zabezpečení forma společenské pomoci, která ho finančně nebo naturálně podporuje v určitých společnostech uznaných životních situacích. V tradičních demokraciích Evropy je naopak sociální zabezpečení chápáno jako zajištění lidských práv státem na přijatelné sociální úrovni.

V naší společnosti je pojem **sociálního zabezpečení** chápán jako komplexní pojem, který je dále vnitřně členěný a dle Galvase a Gregorové znamená soubor právních norem, institutů, institucí a vztahů, jejichž účelem je předcházet možným sociálním rizikům, odstraňovat nepříznivé následky, které vzniknou jedincům v důsledku stanovených sociálních událostí, a vytvářet tak příznivé podmínky pro všestranný rozvoj člověka [4]. **Sociálními událostmi** jsou různé sociálně tíživé situace občana vyplývající z běhu života a z podmínek moderní civilizace, které jsou obvykle spojeny i s nepříznivými ekonomickými dopady, které nemůže občan zcela překonat sám bez pomoci zvenčí. Tuto sociální událost chápeme právem uznanou, tedy takovou událost, s níž právo spojuje vznik, změnu nebo zánik práv a povinností, pomocí nichž lze předejít, zmírnit nebo překonat tíživou životní situaci způsobenou takovou událostí. Proto z hlediska poskytování plnění jsou významné jen ty sociální události, které jsou součástí sociálního zabezpečení. Hlavními sociálními událostmi, které popisuje příloha č. [1.], jsou: **nemoc, úraz, těhotenství a mateřství, invalidita, stáří, smrt či narození dítěte**.

Na základě toho sociální zabezpečení zahrnuje zabezpečení při poskytování zdravotní péče (léčebná i preventivní), při dočasné pracovní neschopnosti a úrazu, zabezpečení ve stáří a invaliditě, zabezpečení v nezaměstnanosti, zabezpečení matek v době těhotenství a mateřství, zabezpečení (pomoc) při výchově dětí, zabezpečení rodinných příslušníků a pozůstalých. V zákonech upravujících jednotlivé subsystémy sociálního zabezpečení jsou stanoveny jejich formy zabezpečení, osobní a věcný rozsah, podmínky vzniku a trvání nároků, způsob a úroveň zabezpečení, jeho financování a v neposlední řadě správa a řízení.

2.2. Faktory ovlivňující sociální zabezpečení

Každá koncepce sociálního zabezpečení je podmíněna předchozím historickým vývojem, národní tradicí a řadou dalších faktorů. Mezi základní determinanty patří **ekonomické** faktory, **společensko – politické** faktory a v neposlední řadě i **demografické** faktory. Mimoto vliv na formulaci politiky sociálního zabezpečení má i **sociologický** faktor, kam patří samospráva orgánů sociálního zabezpečení, zájmové skupiny (např. lékařské komory), svépomocné spolky či soukromé instituce zabývající se životním pojištěním a penzijními plány.

Sociální zabezpečení jako jedna z významných forem přerozdělování finančních zdrojů ve státě je maximálně **svázána s ekonomickým rozvojem společnosti**. Velikost a dynamika vytvořených zdrojů (ekonomický cyklus) v ekonomice ovlivňuje významně i systém sociálního zabezpečení. Závažné problémy se vyskytují v případě zpomalení, popřípadě poklesu ekonomického růstu. **Pokles ekonomického růstu** má často dopady v oblasti nezaměstnanosti, vzrůstu chudoby, životních nákladů a jiných negativních sociálních jevů, což naopak vyvolává potřeby růstu sociálních výdajů, na druhou stranu pokud však ekonomika roste, pak organizace nabírají nové zaměstnance, zvyšují se platy a potřeba sociálních výdajů klesá.

Vývoj sociálního zabezpečení závisí dále na schopnosti soustavy reagovat na cenovou a mzdovou dynamiku. V případě **inflace**, tedy růstu cenové hladiny, kdy ceny a životní náklady rostou, musí stát reagovat pomocí valorizace a stanovit pravidla jejich uplatňování. To znamená, že inflaci musí přizpůsobit i dávky. V neposlední řadě na sociální zabezpečení má významný dopad i **vývoj nezaměstnanosti**. Růst nezaměstnanosti má za následek klesající příjmy a rostoucí výdaje. Náklady rostou nejen v důchodovém systému, ale i ve zdravotním, například větší počet předčasných důchodů vede k rostoucím výdajům, v nemocenském pojištění se rovněž snižují příjmy a rostou výdaje, neboť řada nezaměstnaných využívá institut ochranné doby a čerpá dávky

v nemoci, výrazné dopady má především ve státní sociální podpoře - v důsledku poklesu příjmů nezaměstnaných se zvyšuje počet příjemců jednotlivých dávek i jejich výše. Na základě toho musí sociální politika kalkulovat s možnostmi společnosti při stanovení tzv. **minimálního standardu sociálního systému**, tj. zabývat se možnými počty těch, jež tvoří zdroje financování, ale i počty těch, kteří sociální pomoc potřebují. Role sociálního zabezpečení tak v ekonomickém procesu je daná i tím, že většina vlád hledá novou finanční rovnováhu v rámci existujících systémů a postupně přesunout zodpovědnost za sociální ochranu od státu na podniková a soukromá opatření.

Nezanedbatelnými faktory jsou i společensko - politické, mezi něž řadíme například **programová východiska vládnoucích stran**, neboť sociální zabezpečení je vždy ovlivňováno vládnoucí silou, která je právě u moci, nebo mezinárodní politiku, kterou se každá země na základě mezinárodních dohod zavázala smluvně plnit, ale i sociálním dědictvím daného státu, kdy se některé politické strany státu nevyrovnaly s tím, že stát již není symbolem sociálních jistot, ale vychází z potřeby určité sociální solidarity širokých vrstev obyvatelstva.

V oblasti sociálního zabezpečení hrají důležitou roli i demografické faktory, mezi něž patří **proces stárnutí populace**, kdy dochází k narušení rovnováhy mezi generacemi na základě prodlužování střední délky života, poklesu úmrtnosti, ale i porodnosti, což má za následek nepoměr a prudký růst starobních důchodců k zaměstnaným, růstu počtu osamělých osob, kdy pokud jeden z páru zemře, stává se automaticky osamělý a má pak větší náklady na domácnost, na zdravotní péči, s čímž souvisí i zdravotní stav obyvatelstva a stálý nárůst chronicky nemocných. Proto je pozornost věnována vládním výdajům, hlavně na zajištění nákladů na penzijní zajištění, zvýšení počtu invalidních a pozůstalostních důchodů a nákladů na sociální služby a zdravotní péči.

3. Sociální zabezpečení v ČR a SR

Ve světě existuje několik modelů sociálního zabezpečení. V průběhu historie se v Evropě postupně vytvořily tři základní podoby sociální politiky: **liberální model** (hlavním představitelem je **Velká Británie**), jenž zdůrazňuje individuální odpovědnost každého za uspokojování sociálních potřeb, **konzervativní model**, který se uplatňuje převážně v **Německu**, neboť hlavní myšlenkou tohoto typu je, že sociální potřeby mají být primárně uspokojovány na základě výkonu a produktivity, a **sociálně demokratický model**, který je využíván **ve skandinávských zemích**, a jeho nosnou myšlenkou je, že sociální potřeby lidí vnímá jako sociální práva.

Mezi nejdůležitější **přístupy koncepcí** moderních států patří **zásluhovost**, to znamená, že poskytování řady dávek je vázáno na splnění podmínek v minulosti (např. placení pojistného), **potřebnost**, tj. plnění je vázáno podmínkou, která nastala objektivně mimo vůli občana, která by jej dostala do hmotné nouze (např. nemoc, ztráta zaměstnání), nebo rovnosti navzájem, kdy některé dávky jsou poskytovány všem bez rozdílu, kolik do systému přispěli (např. při narození dítěte porodné). Mezi další přístupy řadíme **rovnosti příležitostí**, neboť každý občan má možnost si o dávku požádat za určitých podmínek a tak i vstoupit do dalších připojišťovacích systémů pouze o svobodné vůli, a jako poslední důležitý přístup se zmiňuje **výkonnost**, kdy se sledují důsledky ekonomiky každého státu.

Ve státech EU každý systém musí být profinancován, musí se proto na jedné straně v daném státě zohlednit minimální standardy, které se opírají o úsek sociální politiky v rámci EU, na druhé straně musí být systém koncipován jako kompatibilní tak, aby tento stát mohl uzavírat bilaterální či mnohostranné mezinárodní dohody v této oblasti. Pro financování sociálního zabezpečení v České a Slovenské republice existují dva základní **modely financování** a to **příspěvkový systém**, nebo-li financování na základě sociálního pojištění, a **nepříspěvkový systém**, nebo-li financování prostřednictvím státního rozpočtu.

U příspěvkového systému se na sociální zabezpečení přispívá prostřednictvím sociálního pojištění, kdy hlavními zdroji financování sociálního pojištění jsou zaměstnanci, zaměstnavatelé a stát, kteří odvádějí ze svého příjmu určité procento na sociální zabezpečení, a vedlejšími zdroji mohou být dary, pokuty, přirážky apod. Děje se na principu kapitálového nebo průběžného financování, kdy **princip kapitálový** (nebo-li fondový) vytváří kapitálové rezervy, příspěvky se skládají a tak dochází ke tvorbě kapitálu (příkladem je důchodové pojištění, které financuje zaměstnanec a přispívá stát), s tím je ale spojen požadavek na větší základní kapitál, a proto bývá

užíván spíše jako doplňkový systém, nebo jako privátní připojišťovací systém. **Princip průběžného financování (pay as you go – PAYG)** se v současné době u nás i na Slovensku uplatňuje jako základní. Dávky v daném období jsou vypláceny z příspěvků v tomto období vybraných na základě mezigenerační solidarity, kdy dochází k transferu zdrojů od současné mladé generace k současné staré generaci, a dále je založen na rovnováze příjmů a výdajů, přičemž je výrazně závislý na vývoji demografické struktury obyvatelstva, a to rychlém stárnutí populace s nárůstem počtu důchodců, prodloužení délky života, poklesu porodnosti a poklesu podílu mužů nad šedesát pět let ve složení pracovních sil (příkladem je sociální pojištění, které financuje zaměstnavatel a zaměstnanec, nebo zdravotní pojištění, které financuje zaměstnanec, zaměstnavatel a stát). Takto je jednoznačně financováno zdravotní pojištění, nemocenské a důchodové pojištění.

Financování nepříspěvkového systému probíhá prostřednictvím státního rozpočtu, kdy mezi příjmy a výdaji neexistuje vzájemná vazba, systém je neprůhledný, neboť není v podstatě jasné, jaká část daní je využita na sociální zabezpečení. Z tohoto systému jsou financovány dávky testované, u kterých se sleduje příjem člověka nebo celé rodiny, zejména některé dávky státní sociální podpory, dávky v hmotné nouzi, nebo netestované, které náleží osobám na základě vzniku sociální události. Financování některých těchto dávek může být i z jiných zdrojů.

3.1. Sociální zabezpečení v České republice

Model sociální politiky v každé zemi je vždy určitým mixem rysů zmíněných modelů sociálního zabezpečení. V ČR je sociální zabezpečení historicky derivováno od německého modelu s poměrně vysokou účastí státu na sociálních výdajích. Velmi různorodě bývá definována i **sociální politika**, dle Krebse ji chápeme jako celek představující určitý systém s vnitřními vazbami i s vazbami na své společenské okolí a jsou jí vlastní i určité znaky [7], pod pojmem sociální politika si dle Galvase a Gregorové můžeme představit součinnost státu a jím zřizovaných institucí, zaměstnavatelů, odborů, zaměstnanců a různých dalších spolků a iniciativ vstupujících do procesu tvorby podmínek vytvářejících podmínky pro uplatnění a rozvoj jedince. [4] Dle Arnoldové je sociální politika vymežována jako soubor aktivit, které promyšleně směřují ke zlepšení základních životních podmínek obyvatelstva jako celku, resp. určitých skupin obyvatelstva a zabezpečení či hospodářských a politických možností státu. [1]

Základními principy našeho sociálního zabezpečení jsou **spravedlnost, solidarita, subsidiarita a participace**. **Spravedlnost** v právním smyslu je souhrn právních norem a zásad a

v sociálním smyslu znamená pravidla, podle nichž jsou ve společnosti rozdělovány předpoklady a prostředky veřejného blahobytu mezi jednotlivé subjekty. **Solidarita** se uplatňuje mezi ekonomicky aktivním a ekonomicky neaktivním obyvatelstvem a realizuje se především pomocí redistribuční a transferové politiky státu. **Subsidiarita** je vnímána jako posloupnost pomoci různých subjektů jedinci tak, aby byl ve svých sociálních podmínkách přiměřeně zajištěn. V souvislosti s dalším vývojem sociálního zabezpečení v naší zemi je stále více potlačován princip paternalistického přístupu státu ke svým občanům a posílení principu subsidiarity. **Participace** znamená, že jedinec, který se řídí opatřeními a rozhodnutími, se může účastnit přijímání a tvoření těchto opatření a rozhodnutí.

Jako každý stát i Česká republika vytvořila svůj vlastní právní rámec určující chod sociálního zabezpečení – **právo sociálního zabezpečení**, přičemž základní sociální práva jsou upravena v **Listině základních práv a svobod**, která je součástí ústavního pořádku České republiky, ale i Slovenské republiky, a publikovaná ve Sbírce zákonů pod č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod, a která vychází z mezinárodně uznávaných práv a zásad obsažených ve Všeobecné deklaraci lidských práv, schválené v r. 1948 Valným shromážděním OSN nebo z Evropské sociální charty přijaté Radou Evropy v roce 1967.

Základní sociální práva, kterých se dotýká má bakalářská práce, jsou obsažena v Listině základních práv a svobod v článku č. 26, kdy každý má právo získat prostředky pro své životní potřeby prací, občany, kteří toto právo nemohou bez své viny vykonávat, stát v přiměřeném rozsahu hmotně zajišťuje. V článku č. 30 je definováno právo na přiměřené hmotné zabezpečení při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele, stejně tak zaručuje, že každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek, stejně tak vymezuje právo občana na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří. Článek č. 31 chrání zdraví, přičemž občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči za podmínek, které stanoví zákon. Článek č. 32 pak vyjadřuje právo ženy na zvláštní péči v těhotenství a právo rodičů na pomoc státu při péči o děti. Tyto články vymezují základní práva dotýkající se sociálního zabezpečení v České republice, která jsou konkretizována v zákonech, vyhláškách a prováděcích nařízeních o sociálním zabezpečení a zdravotním pojištění.

Na základě základních sociálních práv můžeme vymezit **základní zásady sociálního zabezpečení**, na základě kterých se právo na sociální zabezpečení zaručuje všem občanům, dávky sociálního zabezpečení poskytuje stát a nepodléhají dani, příjmy a výdaje sociálního zabezpečení

jsou součástí státního rozpočtu a organizace a občané platí na sociální zabezpečení pojistné v rozsahu a za podmínek stanovených zákonem.

3.1.1. Systém sociálního zabezpečení a jeho členění

V rámci transformace systému sociálního zabezpečení v České republice po roce 1989 došlo na základě **scénáře sociální reformy** k vytvoření tří na sebe navazujících samostatných systémů – **systému sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální pomoci**. Tyto systémy se od sebe liší jednak tím, jakou sociální situaci řeší, jakým způsobem jsou dávky v jednotlivých systémech financovány a jakým způsobem jsou tyto systémy organizačně zabezpečeny.

Systém sociálního pojištění je postaven na principu sociální spravedlnosti a řeší ty sociální situace, na které se občan pojistí formou odložení části finančních prostředků k řešení budoucí dlouhodobé či krátkodobé sociální situace. Občan odkládá pojištěním část svých příjmů a tak se chrání, aby byl zabezpečen v situacích, které by sám ze svých příjmů zajistit nemohl. U nás jsou provozovány **systémy důchodového pojištění, penzijního připojištění, nemocenského pojištění, zdravotního pojištění a systém státní politiky zaměstnanosti**. Tyto systémy řeší případy ztráty zaměstnání (pojištění v nezaměstnanosti), ztrátu zdraví (zdravotní pojištění), krátkodobou ztrátu pracovní schopnosti (nemocenské pojištění), dlouhodobou ztrátu pracovní schopnosti (důchodové pojištění), ztrátu výdělečných schopností v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání (úrazové pojištění). Mezi **krátkodobé sociální situace** patří pracovní neschopnost, těhotenství a mateřství, ošetřování člena rodiny, které jsou kryty z nemocenského pojištění. **Dlouhodobé sociální situace** jako je stáří, invalidita, ovdovění či osiření jsou hrazeny z důchodového pojištění.

Systém je financován z pojistného, které platí podle přesně stanovených podmínek jak zaměstnanec, tak zaměstnavatel i osoby samostatně výdělečně činné. Na základě toho rozlišujeme **povinnou úroveň**, definovanou a garantovanou státem, a **dobrovolnou**, která je založena na individuálním rozhodnutí každého občana a na komerčním přístupu, jakým je např. stavební spoření, životní pojištění, důchodové připojištění, mnohdy s určitou státní podporou.

Druhý **systém státní sociální podpory** poskytuje zabezpečení při těch sociálních situacích, které jsou na základě určitého společenského konsenzu uznány jako účelné pro jednotlivce či rodiny s dětmi podpořit. Jedná se např. o narození dítěte, péči rodičů o ně v raném stádiu, jeho výchova po celou dobu přípravy na povolání, péče o zdravotně postiženou osobou v rodině,

sociálně právní ochrana rodiny. V tomto směru jsou koncipovány i dávky státní sociální podpory, které jsou financovány z daní, tedy ze státního rozpočtu v rámci nejširší sociální solidarity, kdy dochází k přerozdělení zejména mezi bezdětnými a rodinami s dětmi a mezi občany s vyššími příjmy a s nižšími příjmy, tedy ve prospěch těch, kdo splnili podmínky vzniku nároku, aniž by předtím do systému nutně museli přispívat. Dávky státní sociální podpory se používají tam, kde rámec pojištění je úzký nebo z jiného důvodu nepoužitelný pro zajištění sociální stability a bezpečnosti občanů, přičemž platí zásada, že úroveň pomoci se s růstem vlastních příjmů snižuje. Dávky státní sociální podpory jsou rozděleny na dvě skupiny, a to na **dávky, které jsou podmíněny příjmem rodiny** a hlavním kritériem pro jejich stanovení je **životní minimum**, druhou skupinu tvoří **dávky nezávislé na příjmu rodiny**, např. porodné, rodičovský příspěvek, za určitých podmínek i pohřebné.

Poslední **systém sociální pomoci** navrhuje řešit takové obtížné sociální situace, které občan není schopen ať už sám nebo za pomoci vlastní rodiny vyřešit. V tomto systému se zkoumá míra **hmotné nouze**, tedy taková situace, kdy člověk žije pod hranicí životního minima, přičemž se testuje příjmová a majetková situace občana. V návaznosti na výsledcích sociální práce, základní metody sociální pomoci, se navrhuje sociální pomoc formou sociálních služeb, které by měly poskytovat především nestátní neziskové organizace, nadace, obce a kraje, a formou sociálně právní ochrany a dávek sociální pomoci, které poskytuje stát ze státního rozpočtu prostřednictvím pověřených obecních úřadů a úřadů obce s rozšířenou působností.

3.1.2. Organizační uspořádání sociálního zabezpečení

Každý systém sociálního zabezpečení má svoji organizaci a správu. Na základě toho rozlišujeme u každého systému jinou právní úpravu **organizace a provádění** nebo-li **řízení**. Organizací sociálního zabezpečení se rozumí jeho **institucionální uspořádání**. Řízením se rozumí realizace práv a povinností subjektů vstupujících do těchto vztahů, včetně konkrétních dávkových nároků. V oblasti sociálního zabezpečení působí státní úřady a obce vystupující jako správní orgány a instituce veřejnoprávní.

Organizace veřejného zdravotního pojištění se řídí zákonem č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, v platném znění, kdy veřejné zdravotní pojištění se zabývá úpravou právních vztahů vznikajících při financování zabezpečení zdravotní péče v nejrůznějších formách. Orgánem, který ve věci rozhoduje, je **zdravotní pojišťovna**, jejíž rozhodnutí má formu platebního výměru.

Jedná se především o **Všeobecnou zdravotní pojišťovnu**, což je veřejnoprávní instituce s pokrytím v každém okrese, mimoto existují i rezortní, oborové a podnikové zdravotní pojišťovny. Vlastní fungování pojišťoven je upraveno samostatnými zákony. Vojáci v činné službě jsou vždy pojištěnci **Vojenské zdravotní pojišťovny**. Osobní rozsah veřejného zdravotního pojištění subjektů nebo-li pojištěnců, kterým je hrazena zdravotní péče na účet zdravotního pojištění, je stanoven zákonem pro osoby s trvalým pobytem na území ČR a osoby, jejichž zaměstnavatel sídlí na území ČR. Vznik a zánik zdravotního pojištění je dán narozením a úmrtím, vznikem a zánikem zaměstnaneckého poměru, získáním nebo ukončením trvalého pobytu na území ČR. Plátcem pojištění jsou pojištěnci sami, zaměstnavatelé a za určité kategorie občanů stát.

Mezi **naturální (věcné) dávky** hrazené plně nebo částečně zdravotní pojišťovnou patří léčebná péče ambulantní a ústavní, pohotovostní a záchranná služba, preventivní péče, dispenzární péče, poskytování léků, zdravotnických pomůcek a stomatologických výrobků, lázeňská péče, závodní preventivní péče, doprava nemocných a zemřelých a náhrada cestovních výdajů, posudková činnost a prohlídka zemřelých a zdravotní pitva.

Organizace a provádění sociálního zabezpečení dle zákona č. 582/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, zahrnuje **nemocenské pojištění** zaměstnanců a osob postavených jim v tomto pojištění na roveň, nemocenské pojištění osob samostatně výdělečně činných a **důchodové pojištění**. **Nemocenské pojištění** dle zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění, řeší poskytování hmotného zabezpečení při krátkodobějších sociálních událostech a je zaměřeno na ekonomicky aktivní obyvatelstvo. **Důchodové pojištění** dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění, zahrnuje vztahy vznikající při poskytování hmotného zabezpečení při dlouhodobé nebo trvalé ztrátě pracovních schopností ve stáří a při ztrátě živitele. Důchodové pojištění je zaměřeno především na osoby, které jsou dlouhodobě vyřazeny z ekonomicky aktivního života, a v jeho rámci jsou poskytována plnění ve formě různých důchodů.

Sociální zabezpečení provádějí orgány sociálního zabezpečení, kterými jsou **Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR** (dále jen MPSV), **Česká správa sociálního zabezpečení**, okresní správy sociálního zabezpečení, Ministerstvo obrany ČR (pokud jde o vojáky z povolání), Ministerstvo vnitra ČR (pokud jde o příslušníky Policie ČR, Hasičského záchranného sboru ČR a příslušníky ostatních ozbrojených bezpečnostních sborů a bezpečnostních služeb) a Ministerstvo spravedlnosti ČR (pokud jde o příslušníky Vězeňské služby ČR). Orgánem, který je oprávněn posuzovat zdravotní stav fyzické osoby, je tzv. **ošetřující lékař**.

Řízení ve věcech nemocenského pojištění je svým charakterem správním řízením, které lze rozčlenit na řízení ve věcech dávkových a řízení v jiných než dávkových věcech nemocenského pojištění. Zvláštním druhem řízení, které slouží pro účely nemocenského pojištění a následně i pro účely důchodového pojištění, je řízení o posuzování dočasné pracovní neschopnosti pro účely sociálního zabezpečení. Druhem správního řízení je rovněž **řízení ve věcech důchodového pojištění**, kam řadíme řízení ve věcech důchodového pojištění, řízení o přechodu z pracovní neschopnosti do invalidity a řízení ve věcech pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.

Dávky hrazené z nemocenského pojištění jsou určeny především pro ekonomicky činné občany, a proto se z něj poskytuje nemocenské, ošetrovné, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství a peněžitá pomoc v mateřství. Mezi **dávky poskytované z důchodového pojištění** řadíme starobní důchod, plný invalidní důchod, částečný invalidní důchod, sirotčí, vdovský a vdovecký důchod.

Důchodové připojištění dle zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, ve znění pozdějších předpisů, patří mezi tzv. dobrovolné doplňkové pojištění a představuje nadstavbu nad důchodovým pojištěním. Vychází z dobrovolné iniciativy jedince a je podporováno státem a mnohdy i zaměstnavatelem. V jeho rámci lze čerpat nadstavbové dávky pro případ stáří, invalidity a smrti.

Na základě zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v platném znění, se řeší **organizace a řízení ve věcech zaměstnanosti a nezaměstnanosti** u těch občanů, kteří nejsou v pracovním nebo obdobném vztahu, nevykonávají samostatnou výdělečnou činnost a nepřipravují se soustavně na povolání či nejsou v pracovní neschopnosti. Příslušným orgánem realizující politiku zaměstnanosti je pak **úřad práce** dle místa trvalého bydliště těchto občanů jako orgán státní správy zajišťující služby zaměstnanosti v daném území a **MPSV**. Podpora v nezaměstnanosti je jedinou dávkou poskytovanou v tomto systému. **Politika zaměstnanosti** zahrnuje jak uplatňování **pasivní** politiky (vyplácení podpor v nezaměstnanosti), tak politiku **aktivní** (rekvalifikace, vytváření veřejně prospěšných prací).

Organizace a řízení ve věcech státní sociální podpory je upraveno v zákoně č. 117/1995 Sb., státní sociální podpora, v platném znění. Státní sociální podpora vyjadřuje podíl státu na krytí nákladů na výživu a ostatní základní potřeby rodin s dětmi. Je realizací státní sociální politiky zaměřené na sociálně slabší skupiny obyvatelstva. Na základě tohoto zákona mezi orgány provádějící státní sociální podporu řadíme **úřady práce a MPSV**. Řízení ve věcech státní sociální

podpory je z části upraveno ve výše uvedeném zákoně, zčásti se postupuje dle zákona č. 500/2004 Sb., o správním řízení, v platném znění. V rámci řízení lze tak rozlišit řízení o přiznání dávky a řízení o změně přiznané dávky, jejím odnětí nebo zastavení výplaty.

Dávky státní sociální podpory se rozdělují na dávky poskytované v závislosti na výši příjmů, tzv. **testované** dávky (přídavek na dítě, sociální příplatek, příspěvek na bydlení) a na ostatní dávky, tzv. **netestované** (rodičovský příspěvek, porodné, pohřebné a dávky pěstounské péče - příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na nákup motorového vozidla).

Zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, upravuje **organizaci a řízení ve věcech dávek sociální péče pro zdravotně postižené občany**. Doplnění do životního minima zahrnuje vztahy vznikající při poskytování hmotného zabezpečení, věcných dávek a služeb osobám, které se ocitly ve stavu sociálně nepříznivé situaci. Jedná se o situace, které nelze saturovat z předcházejících forem sociálního zabezpečení, nebo o pomoc občanům ve zvláštní situaci. Tato pomoc je zakotvena v zákoně č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, zákoně č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, a zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. **Orgány sociální pomoci** jsou obecní úřady, pověřené obecní úřady, obecní úřady obce s rozšířenou působností, krajské úřady a MPSV. **Řízení ve věcech sociální pomoci** je správním řízením zvláštního druhu, na které se vztahují obecné předpisy o správním řízení, pokud není ve speciálních zákonech stanoveno jinak. Plnění jsou poskytována ve formě **dávek systému hmotné nouze** (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc), **dávek sociální péče** dle vyhlášky MPSV ČR č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a **příspěvku na péči** při špatném zdravotním stavu či vysokému věku, příspěvku na péči a sociálních služeb.

3.1.3. Přehled nejvýznamnějších legislativních změn v sociálním zabezpečení v ČR po vstupu do EU

Po vstupu do EU se Česká republika zapojila do desetiletého programu rozvoje a obnovy Evropské unie, který byl vyhlášen v březnu 2000 na zasedání Evropské rady v Lisabonu. Cílem programu, pro který se vžil název „**Lisabonská strategie**“, bylo stát se co nejvýkonnější ekonomikou světa založenou na znalostech, která zajišťuje vysokou zaměstnanost jako předpoklad pro udržení sociální soudržnosti společnosti.

Česká republika přijala v září 2005 **Národní program reforem** pro plnění revidované Lisabonské strategie. Jejich předmětem jsou i **sociální reformy**, jež jsou obsaženy zejména v Konvergenčním programu, v Národním programu reforem (Národní Lisabonský program 2005-2008, z října 2005, NPR) a v Národním rozvojovém plánu pro období 2007-2013 (únor 2006).

Mezi hlavní **rysy sociální reformy** týkající se sociálního systému je **plošné snížení daňového zatížení**, kdy do daňové oblasti byla přenesena podpora rodin na základě zvýšení slev na dani na poplatníka, na dítě i na druhého z manželů, který je bez příjmů, stejně tak došlo ke snížení odvodů na sociální pojištění z 8 % na 6,5 %.

Došlo k adresnějšímu sociálnímu systému, na základě kterého byly **sníženy výdaje na státní sociální podporu**. Přídavky se nově zavádějí v pevné výši podle věku dítěte a nárok na přídavek na dítě je již jen do 2,4násobku životního minima rodiny, kdy do 31. 12. 2007 to bylo až do čtyřnásobku životního minima ve třech různých kategoriích. Rovněž došlo k zúžení okruhu příjemců dávek státní sociální podpory (sociální příplatek, pohřebné), některé dávky jsou sníženy, např. porodné, které se zavádí v pevné výši podle pořadí dítěte, některé byly zrušeny úplně, např. příspěvek na školní pomůcky (tzv. pastelkovné), příspěvek na dopravu. V rámci systému státní sociální podpory byla nově zavedena třírychlostní rodičovská dovolená, kdy si rodiče mohou sami rozhodnout o svém rodičovství i pracovním zapojení a výběru takové podpory, která by jim nejlépe vyhovovala, přičemž znevýhodňuje pobírání rodičovského příspěvku do 4 let věku dítěte, neboť čtyřleté pobírání rodičovského příspěvku není zavedeno nikde jinde v Evropě, v řadě zemí je naopak kratší než jeden rok. Volba se vztahuje vždy k nejmladšímu dítěti v rodině a nelze ji měnit.

Povinnost vlády automaticky valorizovat částky životního minima a existenčního minima a související dávky po naplnění valorizační podmínky je **změněna na možnost**, tak aby se zabránilo nekontrolovatelnému růstu sociálních dávek. Na základě toho jsou k 31. 12. 2006 zrušeny zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu, a zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, kdy do částky na životní minimum byla započtena i částka životního minima na bydlení. Na základě zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, a zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, účinných od 1. 1. 2007 jsou poskytovány dávky hmotné nouze - příspěvek na živobytí (opakující se dávka k pokrytí základních životních potřeb osoby v hmotné nouzi), doplatek na bydlení (opakující se dávka k pokrytí nákladů spojených s bydlením, které nebylo možné uhradit z příspěvku na bydlení), mimořádná okamžitá pomoc (jednorázová pomoc k řešení zákonem stanovených sociálních situací, do nichž se osoba dostane). Dávky hmotné nouze jsou adresnější a podporují různými bonitami aktivitu a motivaci lidí, kteří si sami

hledají zaměstnání nebo se snaží zvýšit si příjem vlastní prací (rekvalifikace, programy dalšího vzdělávání, jednorázové registrované práce, veřejně prospěšné práce), a stanoví odlišná pravidla pro stanovení částky na živobytí u osob pobírajících příspěvek na živobytí méně než 6 měsíců a více než 6 měsíců. Naopak se více postihují ti, kteří zneužívají systému sociální pomoci. V řadě obcí naší republiky se zavádí systém poukázkového plnění hmotné nouze.

S novelou zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. se nejprve zavedla **rozdílná délka vyplácení podpory v nezaměstnanosti, tj. podpůrní doby**, zvýhodňující osoby starší 50 let, kdy u osob starších 55 let bylo možné podporu v nezaměstnanosti pobírat až 1 rok. Od 1. 1. 2009 dochází ke zkrácení vyplácení doby podpory v nezaměstnanosti, naopak ale dochází k procentuálnímu zvýšení podpory k průměrnému čistému výdělku, podpora v nezaměstnanosti je nejvyšší v prvních dvou měsících, potom postupně klesá. Stejně tak začalo platit ustanovení, které sankcionuje osoby, které si neplní své povinnosti vůči úřadům práce a mají tak možnost se opět přihlásit do evidence uchazečů o zaměstnání až po 6 měsících, nebo u nich dochází ke ztrátě nároku na podporu v nezaměstnanosti, skončilo-li zaměstnání pro zvláště hrubé porušení pracovních povinností. Tato opatření by měla lépe motivovat uchazeče o zaměstnání, aby se v co možná nejkratší době opětovně začlenili do práce. Zároveň však zohledňuje komplikovanější pozici starších ročníků na trhu práce, a proto u nich zůstává podpůrní doba delší.

Na základě demografického vývoje došlo k realizaci **první etapy důchodové reformy**, přičemž se změny nevztahují na současné důchodce, ale týkají se mj. prodlužování věku odchodu do důchodu na 65 let, potřebné doby pojištění až na 35 let, zavedení třístupňové invalidity, umožnění flexibilnějšího odchodu z práce do důchodu, přičemž jde o dlouhodobé zajištění stability základního důchodového pojištění minimálně na 30 let. Naopak došlo v období mezi zářím 2006 až lednem 2009 k mimořádné valorizaci současných důchodů a v srpnu 2008 došlo k navýšení základní výměry o 470 Kč měsíčně.

Změnil se celý **systém nemocenského pojištění**, kdy od 1. 1. 2008 se zavedla tzv. **karenční doba**, která byla od 30. 6. 2008 nálezem Ústavního soudu zrušena, ale od 1. 1. 2009 v souvislosti s účinností zákona o nemocenském pojištění č. 187/2006 Sb. opět zavedena, kdy za první 3 kalendářní (pracovní) dny pracovní neschopnosti nenáleží tzv. náhrada mzdy (plat, služební příjem). Po dobu 14 kalendářních dní nově vyplácí náhradu mzdy zaměstnavatel, od 15. kalendářního dne vyplácí nemocenské příslušné správy sociálního zabezpečení dle sídla zaměstnavatele. Cílem je dosáhnout větší odpovědnosti zaměstnance i zaměstnavatele, snížit častou fiktivní nemocnost a omezit zneužívání systému, naopak zvýhodnění jsou dlouhodobě

nemocní. Nově se peněžitá pomoc v mateřství od 1. 1. 2008 začala vyplácet 28 týdnů vdaným i osamělým matkám a 37 týdnů pouze po porodu vícerečat. Osamělé ženy ji dosud mohly pobírat 37 týdnů. Od 1. 1. 2009 se zvyšuje výše peněžité pomoci v mateřství. U ošetrovného, které nahrazuje podporu při ošetrování člena rodiny, se umožňuje vystřídat se v péči o ošetrovanou osobu.

3.2. Sociální zabezpečení ve Slovenské republice

Stejně jako v ČR, tak i ve SR je sociální zabezpečení historicky derivováno od německého modelu s poměrně vysokou účastí státu na sociálních výdajích. Na rozdíl od ČR, začalo SR s dřívějšími **reformami systémů sociálního zabezpečení** a na základě toho je Slovensko zemí s čtvrtou nejrychleji rostoucí ekonomikou v Evropě, nezaměstnanost se dlouhodobě snižuje, inflace je nejnižší za posledních několik let, reálné mzdy rostou meziročně o více než 5%, stavebnictví zažívá největší boom od druhé světové války, do země míří zahraniční investice za stovky milionů dolarů a stav veřejných financí je na takové úrovni, že Slovensko v průběhu roku 2006 splnilo veškerá **Maastrichtská kritéria** pro přijetí jednotné evropské měny euro a na základě toho od 1. 1. 2009 došlo i k zavedení měny **euro**.

Sociální zabezpečení v SR vychází ze stejných principů, kterými jsou spravedlnost, solidarita, subsidiarita a participace. Nejvíce se zde uplatňuje solidarita mezi generacemi, zvláště po zavedení nového systému důchodového zabezpečení. Přesto více než v ČR dochází k posílení odpovědnosti občanů a k přesunu rozhodování na nejnižší stupeň veřejné správy, který je nejbližší občanům.

Slovensko ratifikovalo nejen **Úmluvu Mezinárodní organizace práce o minimálních normách v sociálním zabezpečení č. 102** z roku 1952, ale i **Úmluvu Mezinárodní organizace práce o invalidních dávkách, o dávkách ve starobním věku a dávkách pozůstalých č. 128** z roku 1967 a je tak vázána III. částí druhé uvedené Úmluvy.

3.2.1. Systém sociálního zabezpečení a jeho členění

Sociální zabezpečení v SR vychází ze třech základních forem, kterými jsou **sociální pojištění, sociální pomoc a sociální podpora**. Financování sociálního zabezpečení je zabezpečeno na základě participace více subjektů (občan, rodina, stát, obec, poskytovatel sociálních služeb). Tím jsou vytvořeny podmínky pro to, aby mohly být rostoucí náklady na poskytování sociálního zabezpečení zaplacené.

Úlohou **sociálního pojištění** je ochrana obyvatel v různých situacích, jako je např. mateřství nebo pracovní neschopnost a to zejména tehdy, když jde o následky ve vztahu k pracovní síle. Podstata pojistného systému vychází z předcházející ekonomické aktivity občanů a jejich příjmů. Jde o systém zásluhovosti, který je součástí reformy sociálního pojištění, což znamená, že výška pojištěné dávky je adekvátní k odvedené části prostředků do tohoto systému.

Sociální podpora se týká rodinných dávek financovaných ze státního rozpočtu, prostřednictvím kterých se stát přímo podílí na řešení některých životních situací, např. narození, výživa a výchova dětí, smrt rodinného příslušníka aj. Nárok na rodinné dávky není podmíněn placením příspěvků či příjmovými poměry oprávněných osob.

Sociální pomoc představuje systém náhradních zdrojů nejčastěji v situacích hmotné nouze nejzranitelnějších skupin obyvatelstva. Občan, který je bez příjmu, má nárok na pomoc ze strany státu formou dávek v hmotné nouzi. Ta ale nemůže být trvalou, ale jen dočasnou náhradou pracovního příjmu.

3.2.2. Organizační uspořádání sociálního zabezpečení

Systém sociálního zabezpečení v SR funguje na stejném principu organizace a správy jako v ČR. V oblasti sociálního zabezpečení řadíme mezi státní úřady zabývající se sociálním zabezpečení **Sociálnu poisťovnu, Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny SR** (dále jen UPSVAR), **Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny SR**. Mimoto jako správní orgány vystupují obce, které kromě rozhodovací činnosti mohou být na základě písemné dohody příjemcem dávky a příspěvků na základě rozhodnutí UPSVAR (stejný institut sociálního příjemce je možný i u nás).

Sociální pojištění je narozdíl od ČR rozděleno na sedm druhů pojištění (a sice nemocenské, starobní, invalidní, úrazové, garanční, v nezaměstnanosti a rezervní fond solidarity). Základní institucí je **Sociálna poisťovňa**, která je veřejnoprávní instituce pověřená výkonem nemocenského pojištění a důchodového zabezpečení, které převzala od Národní pojišťovny. Od Slovenskej poisťovne převzala v roce 2002 i pojištění zodpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu a při nemoci z povolání. Od ledna 2004 vykonává ve smyslu zákona č. 461/2003 Z. z. sociální pojištění, tj. nemocenské, důchodové – starobní a invalidní, dále úrazové pojištění, garanční pojištění a pojištění v nezaměstnanosti. Od 1. ledna 2005 vykonává i činnosti v rámci starobního důchodového spoření.

Nemocenské pojištění dle zákona č. 462/2003 Z. z., o náhradě příjmů při dočasné pracovní neschopnosti, je pojištění pro případ ztráty nebo snížení příjmu ze závislé činnosti a na zabezpečení příjmu v důsledku dočasné pracovní neschopnosti, těhotenství a mateřství. Pojištění může být povinné nebo dobrovolné. Ze systému nemocenského pojištění se poskytují tyto nemocenské dávky: nemocenské, ošetrovné, vyrovnávací dávka a mateřské.

Důchodové pojištění je jedním z pěti typů sociálního pojištění, které od ledna 2004 zavedl zákon č. 461/2003 Z. z., o sociálním pojištění. Před lednem 2004 existovalo důchodové zabezpečení jako součást sociálního zabezpečení. V rámci důchodového pojištění existují dva podsystémy: **systém starobního pojištění** jako pojištění na zabezpečení příjmu ve stáří a pro případ úmrtí (důchody starobní, předčasný starobní, vdovský, vdovecký, sirotčí) a **systém invalidního pojištění** jako pojištění pro případ poklesu schopnosti vykonávat výdělečnou činnost v důsledku nepříznivého zdravotního stavu pojištěnce a pro případ úmrtí (důchody invalidní, vdovský, vdovecký a sirotčí).

Pojištění v nezaměstnanosti je pojištění pro případ ztráty příjmu z činnosti zaměstnance v důsledku nezaměstnanosti a na zabezpečení příjmu v důsledku nezaměstnanosti. Pojištěnec má nárok na dávku v nezaměstnanosti, kterou vyplácí **Sociální poisťovna**. Dávka v nezaměstnanosti je dávka sociálního pojištění, která se poskytuje v případě ztráty příjmu z činnosti zaměstnance v důsledku nezaměstnanosti a na zabezpečení příjmu v důsledku nezaměstnanosti. Na rozdíl od našeho systému má pojištěnec nárok na dávku v nezaměstnanosti, jestliže v posledních 4 letech před zařazením do evidence nezaměstnaných byl pojištěn v nezaměstnanosti nejméně 3 roky (v ČR je to pouze 1 kalendářní rok v období posledních 3 let). **Dávka v nezaměstnanosti** se poskytuje v tzv. podpůrném období v nezaměstnanosti, které trvá 6 měsíců, ale nezapočítává se sem období, kdy má nárok na nemocenské, ošetrovné, mateřskou a rodičovský příspěvek. Mimoto může **UPSVAR** uchazeči o zaměstnání poskytnout náhradu části cestovních výdajů souvisejících s jeho účastí na aktivitách, které jsou určeny v jeho individuálním akčním plánu, který se vypracovává na základě zákona č. 5/2004 Sb., o službách zaměstnanosti, u těch uchazečů, kteří jsou v evidenci nejméně 3 měsíce.

Garanční pojištění je pojištění pro případ platební neschopnosti zaměstnavatele na uspokojení nároků zaměstnance a na úhradu příspěvků na starobní důchodové spoření nezaplacených zaměstnavatelem do základního fondu příspěvků na starobní důchodové spoření. Zaměstnanec v pracovním poměru, člen družstva, který je v pracovním vztahu k družstvu, a fyzická osoba, která vykonává práce na základě dohod o pracích vykonávaných mimo pracovního

poměru, má nárok na dávku garančního pojištění, jakmile se jeho zaměstnavatel dostal do platební neschopnosti a nemůže uspokojit jeho nároky vyplývající z pracovněprávního vztahu.

Zavedením **úrazového pojištění** zákonem č. 461/2003 Z. z., o sociálním pojištění, jako součástí systému sociálního pojištění pro případ poškození zdraví nebo úmrtí v důsledku pracovního úrazu, služebního úrazu nebo nemoci z povolání, se nahradilo zákonné pojištění zodpovědnosti za škodu při pracovním úrazu a nemoci z povolání upravené zákonem č. 311/2001 Z. z., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a vykonávané Sociálnou poisťovňou. Úrazové pojištění je konstituované jako povinné pojištění zaměstnavatele, které ho má ochraňovat před rizikem ekonomické zátěže pro případ jeho zodpovědnosti za škodu vzniklou v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání, které mu vyplývá ze zákoníku práce. Jde o **pojištění pro případ poškození zdraví, úmrtí v důsledku pracovního nebo služebního úrazu**. Vzniká každému zaměstnavateli ode dne, ve kterém začal zaměstnávat alespoň jednoho zaměstnance a zaniká dnem, ve kterém už nezaměstnává ani jednoho zaměstnance. Proto na rozdíl od nemocenského pojištění a důchodového pojištění je povinné úrazové pojištění vázané na zaměstnavatele, který je v pozici pojištěnce a platí si úrazové pojištění. Současná právní úprava už nemá charakter odškodnění spočívající v náhradě škody, ale je koncipována jako pojistný systém převážně kompenzačního charakteru. Některé úrazové dávky mají v zásadě nadstavbový charakter k důchodovým dávkám (invalidní důchod) nebo k nemocenským dávkám (nemocenské), což se odrazí i na podmínkách nároku na tyto úrazové dávky nebo na jejich výplatu a na určení jejich výše.

Z úrazového pojištění je po splnění zákonem stanovených podmínek poskytováno **13 úrazových dávek** převážně peněžního charakteru: úrazový příplatek, úrazová renta, jednorázové vyrovnání, pozůstalostní úrazová renta, jednorázové odškodnění, pracovní rehabilitace (věcná dávka) a rehabilitační, rekvalifikace (věcná dávka) a rekvalifikační, náhrada za bolest a náhrada za ztížení společenského uplatnění, náhrada nákladů spojených s léčením, náhrada nákladů spojených s pohřbem.

V rámci **zákona č. 43/2004 Z. z., o starobním důchodovém spoření**, je zachována povinnost soukromých penzijních fondů odvádět pojistné ve výši 18 % hrubé mzdy na jednoho pojištěnce. Na rozdíl od ČR se však může pojištěnec rozhodnout, zda si bude z poloviny spořit na důchod prostřednictvím soukromých důchodových správcovských společností (tzn. odvádět 9 % státní Sociální pojišťovně a 9% soukromým důchodovým správcovským společností). Tento typ spoření posiluje zodpovědnost každého občana za sebe samotného, mezigenerační vazby v rodině

a je funkční i při nepříznivém demografickém vývoji. I přes liberalizaci důchodového pojištění však stát dává občanovi vybrat pouze ze dvou možností spoření, což diskriminuje lidi, kteří by se raději na stáří zajistili jinak, protože jiný typ investice, či spoření je pro ně výhodnější.

Zdravotní pojištění v SR je pod dohledem **Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou v Bratislave** na základě zákona č. 580/2004 Z. z., o zdravotnom poistení, a o změně a doplnění zákona č. 95/2002 Z. z., o poisťovníctve, (tento úřad byl zřízený zákonem č. 581/2004 Z. z., o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou). V oblasti veřejné správy vykonává dohled nad poskytováním zdravotní péče a veřejného zdravotního pojištění. Úřad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou kontroluje druh a kvalitu poskytnuté zdravotní péče, v tomto smyslu je i příjemcem a řešitelem stížností pacientů (plní funkci zdravotnického ombudsmana) a má příslušné inspekční pravomoci vůči zdravotnickým zařízením. Stejně jako u nás je zdravotní pojišťovna orgánem rozhodujícím, na Slovensku jich vzniklo pět, nejdůležitější je **Všeobecná zdravotní pojišťovna** (dále jen VZP). Podle nových zákonů jsou slovenské zdravotní pojišťovny přeměněny na akciové společnosti. **Slovenská VZP** je přeměňována na akciovou společnost zatím v stoprocentním vlastnictví státu stejně jako pojišťovna pro vojáky, policisty a železničáře. Zákon umožňující ovládnutí veřejného zdravotního pojištění obchodními společnostmi (soukromoprávními subjekty) je světový unikát. Nová forma umožňuje dva druhy pojištění - povinné pojištění a dobrovolné pojištění, které je zajišťováno soukromně. Soukromé zdravotní pojištění je nad rámec pojištění povinného, povinné pojištění vymezuje přesně zákon. Do systému zdravotního pojištění přispívají zaměstnanci, stát (za některé skupiny osob platí zdravotní pojištění, např. za studenty, starobní důchodce, rodiče na mateřské dovolené, asistenty nebo pečovatelé lidí se zdravotním pojištěním).

UPSVAR příslušný podle místa trvalého pobytu oprávněné osoby vyplácí potřebným rodinám ze státního rozpočtu několik typů dávek. Tato instituce se opírá o zákon č. 453/2003 Z. z., o orgánech státní správy v oblasti sociálních věcí, rodiny a služeb zaměstnanosti. **Dávky státní sociální podpory** nejsou vypláceny jako v ČR na základě jednoho zákona. Jednotlivé typy dávek v podstatě upravuje každý zákon samostatně, např. se tento systém řídí zákonem č. 600/2003 Z. z. o přídatku na dítě a o změně a doplnění zákona č. 461/2003 Z. z., o sociálním pojištění, zákonem č. 280/2002 Z. z., o rodičovském příspěvku, zákonem č. 601/2003 Z. z., o životním minimu, a o změně a doplnění některých zákonů, zákonem č. 238/1998 Z. z., o příspěvku na pohřeb, zákonem č. 265/1998 Z. z., o pěstounské péči a o příspěvku pěstounské péče, v znění pozdějších právních předpisů, zrušený zákonem č. 627/2005 Z. z. od 1. 1. 2006.

Na základě těchto zákonů jsou rodinám vypláceny **přídavky na dítě**, přičemž výplata dávky je vázána na povinnou školní docházku, **příplatek k přídavku na dítě**, což je nová státní dávka od 1. 1. 2008, **rodičovský příspěvek, příspěvek při narození dítěte, příplatek k příspěvku při narození dítěte**, příspěvek rodičům, kterým se současně narodily 3 děti nebo více nebo kterým se v průběhu dvou let opakovaně narodila dvojčata, na základě zákona č. 235/1998 Z. z., příspěvek na pohřeb, příspěvek na péči o dítě.

Mimo dávek státní sociální podpory vyplácí UPSVAR **náhradní výživné**, právní vztahy při poskytování náhradního výživného pro dítě upravuje zákon č. 201/2008 Z. z., o náhradním výživném, účinný od 1. 7. 2008, přičemž výše výživného se řídí sumou životního minima pro nezaopatřené dítě a příjem osoby či společně posuzovaných osoby není vyšší jako 2,2násobek sumy životního minima, a příspěvky na podporu náhradní péče o dítě. Tyto příspěvky jsou zakotveny v zákoně č. 627/2005 Z. z., o příspěvcích na podporu náhradní péče o dítě, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o jednorázový příspěvek dítěti při svěření do náhradní péče, jednorázový příspěvek dítěti při zániku náhradní péče, opakovaný příspěvek dítěti svěřenému do náhradní péče, opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči, osobní opakovaný příspěvek. Jako **kompenzace sociálních důsledků těžkého zdravotního postižení** dle zákona č. 195/1998 Z. z., o sociální pomoci, vyplácí peněžní příspěvky UPSVAR, kdy se zkoumá zdravotní stav a stupeň postižení na základě posudku a vyjádření lékaře posudkové služby oddělení posudkových činností UPSVAR a v druhém stupni Ústředie práce, sociálních věcí a rodiny posuzují občana na účely peněžních příspěvků na kompenzaci, rozhodování o tom, že jde o občana s těžkým zdravotním postižením na účely průkazů ZTP, státní sociálních dávek a trhu práce.

Zákon č. 195/1998 Z. z., o sociální pomoci, a na základě **zákona č. 599/2003 Z. z., o pomoci v hmotné nouzi**, se poskytují plnění ve formě několika dávek. Poslední jmenovaný zákon upravuje právní vztahy při posuzování občanů v hmotné nouzi a poskytování dávky v hmotné nouzi a příspěvků k dávce, jejichž cílem zabezpečit základní životní podmínky a pomoci v hmotné nouzi s přispěním aktivní účasti občana a fyzických osob, kteří se s občanem společně posuzují. Žádost o pomoc v hmotné nouzi se podává na **UPSVAR dle místa trvalého bydliště**. Základní dávkou je **dávka v hmotné nouzi**, která se může zvýšit, jestliže je mezi společně posuzovanými osobami těhotná žena, nebo dítě do jednoho roku, přičemž se s tímto dítětem musí chodit na preventivní prohlídky k dětskému lékaři. Mimo tuto dávku jsou dále poskytovány **příspěvek na zdravotní péči, aktivační příspěvek, příspěvek na bydlení, ochranný příspěvek**. Na řízení o dávkách hmotné nouze se vztahuje všeobecný závazný předpis o správním řízení, pouze u

některých ustanovení se tento zákon nepoužije. SR má v tomto systému zaveden **institut předdávkového přiznání** dávky v hmotné nouzi a příspěvku k dávce, kdy se vyplácí dávka v hmotné nouzi, příspěvek na zdravotní péči, ochranný příspěvek, příspěvek na bydlení a aktivační příspěvek, kromě aktivačního příspěvku pro dlouhodobě nezaměstnanou osobu.

3.2.3. Přehled nejvýznamnějších legislativních změn v sociálním zabezpečení v SR po vstupu do EU

Hospodářský vývoj slovenské ekonomiky po vstupu do EU dnem 1. května 2004 zaznamenal v souvislosti s nástupem ekonomické reformy a sociálních reforem oproti předchozímu vývoji v rámci transformace a po rozpadu ČSFR nižší tempo růstu, přesto můžeme konstatovat, že na základě změn, které se uskutečnily v SR v průběhu několika let, nastartovaly zavedení měnového systému EU.

Prioritně byly **sociální reformy** směřovány k systému důchodové reformy, tak aby v I. polovině roku 2008 došlo k **otevření 2. pilíře důchodové reformy**. Do roku 2004 platil jednopilířový systém se stanovenými dávkami PAYG – systém průběžného pojištění s mezigeneračním přerozdělováním. V letech 2004 - 2005 se uskutečnila **reforma důchodového systému**, na základě které se tento systém změnil na tříúrovňový. Ten se skládá z 1. pilíře se stanovenými dávkami, v kterém zůstává jen 50 % z bývalé celkové sumy příspěvku z 18 % pojistitelného příjmu, 2. pilíř je povinný systém spoření se stanovenými příspěvky podle stávajícího zákona o sociálním pojištění, do kterého se přesouvá 9 % pojistitelného příjmu zaměstnance i jeho zaměstnavatele, přičemž tento pilíř zabezpečuje 6 soukromých správcovských společností nebo i velké evropské pojišťovny a banky, a 3. pilíře založeného na dobrovolném spoření s příspěvky odečitatelnými z daní. V krátkosti se tento princip dá popsat jako **kombinace dosavadního průběžného financování s povinně volitelnou částí a komerčním připojištěním**, které známe i u nás. Nejpodstatnější změnou je povinně volitelná část, kdy občan neodevzdává díl svého sociálního pojištění do průběžného systému, ale ukládá jej na svůj účet spravovaný finančním ústavem. Obrovskou výhodou je, že na rozdíl od průběžného systému zde peníze zůstávají majetkem občana a stávají se tedy i předmětem dědického řízení. Výpadek, který je v průběžném systému tímto pojištěním způsoben, je kryt z výnosů privatizace. Na výběr jsou **tři možnosti správy uložených peněz**. **Konzervativní**, kdy jsou uložené peníze zhodnocovány pouze přes „jisté vklady“ (hlavně státní dluhopisy), **standardní** s polovinou investovanou do akcií a **aktivní**,

kdy je 80 % úspor investováno na akciovém trhu. Pro odchod do důchodu se občan Slovenska bude moci rozhodnout prakticky kdykoliv. V den nástupu do důchodu si z peněz naspořených v povinně volitelné části zakoupí anuitu, která mu zajistí pravidelný důchod. Pokud mu po této operaci zbudou na důchodovém účtu nějaké peníze, může je okamžitě využít. Během prvního pololetí roku 2008 byl systém důchodové reformy přechodně upraven tím, že byl dočasně od ledna 2008 do 31. června 2008 otevřen 2. pilíř důchodové reformy. Na základě zákona č. 434/2008 Z. z. se v období od 15. listopadu do 30. června 2009 opětovně znovuotevřel druhý kapitalizační pilíř, neboť při současném vývoji světové finanční krize by nemuselo dojít ke zhodnocení úspor plátců.

Několikerymi novelami o sociálním pojištění došlo k zefektivnění modelu řízení Sociální poist'ovny. Nejvýznamnějším přijatým legislativním opatřením je zákon č. 449/2008 Z. z., kterým se mění a doplňuje zákon č. 461/2003 Z. z., o sociálním pojištění, od kterého se pozitivně odvíjí částky pobíraných důchodových dávek a řeší podmínky nároků na invalidní důchody, např. jsou ustanoveny mírnější podmínky nároku na invalidní důchod, který se bude určovat v závislosti od věku pojištěnce a období důchodového pojištění za celé období aktivní činnosti pojištěnce, nejen z posledních 10 let. Stát začal také platit pojistné na důchodové pojištění za zaměstnankyně a osoby samostatně výdělečně činné již v období od doby nástupu na mateřskou dovolenou. Stejně tak začal platit pojistné za osoby, které vykonávají osobní asistenci osobě s těžkým zdravotním postižením nejméně 140 hodin měsíčně. Další změnou je **prodloužení povinného období důchodového pojištění**. Nárok na důchod žadatele se posunul z povinných deseti let na patnáct let spoření. Zpřísnila se právní úprava nároku na předčasný starobní důchod. Zvýšil se maximální vyměřovací základ pro platby pojistného. V oblasti doplňkového důchodového spoření došlo k významnému posílení státního dozoru nad povinným zařazením zaměstnanců vykonávající práce v 3. a 4. kategorii rizika, přechodem této kompetence na Národní inspektorát práce. Došlo k **zavedení úrazové renty**, která řeší náhradu ztráty na výdělku po skončení pracovní neschopnosti nebo při uznání invalidity ať částeční či plné a náhradu za ztrátu na důchodu vyplývající z pracovního úrazu nebo nemoci z povolání.

V oblasti poskytování **zdravotní péče** byly nejprve zavedeny poplatky za ambulantní ošetření a za pobyt v nemocnici, následně ale byly zrušeny. Byl snížen poplatek za lékařský předpis. Ve stejné výši jako byl uzákoněn, zůstal zachován poplatek za využívání pohotovostní služby a poplatek za dopravu sanitkou. Byly zavedeny lázeňské poplatky bez spoluúčasti pacienta a se spoluúčastí. Vláda opětovně zavedla ve zdravotnictví lékařské obvody a společně s tím, až na některé výjimky, návštěvu specialistů až po doporučení praktického lékaře.

Změny nastaly také v **sociální oblasti**. Byla navýšena minimální mzda, přičemž od roku 2009 by se měla zvyšovat každý rok v lednu. Upravily se i dávky osob a rodin ve hmotné nouzi. Nařízeními se upravuje výška jednoho z příspěvku k dávce v hmotné nouzi a to příspěvku na bydlení. Upravily se několikrát pevné částky dávky v hmotné nouzi a příspěvků přiznaných občanům v hmotné nouzi podle zákona č. 599/2003 Z. z., o pomoci v hmotné nouzi. Zvyšují se i dávky pro těhotnou ženu, která se společně posuzuje s občanem v hmotné nouzi. Dochází ke změnám při výplatě přídavku na dítě a poskytování příplatku k příspěvku při narození dítěte. V roce 2008 dochází ke zvýšení příspěvku při narození prvorozence. Stejně tak došlo k tomu, že se vždy k 1. září budou upravovat státní sociální dávky s ohledem na míru růstu inflace a růstu životních nákladů a v závislosti od možností státního rozpočtu. Zvýšila se částka rodičovského příspěvku a jednorázových a opakovaných příspěvků dávek náhradní rodinné péče.

Na základě změn ve vyplácení **nemocenských dávek** se snížilo na Slovensku jejich čerpání o více než polovinu. V SR od ledna 2004 v prvních deseti dnech nemoci platí dávky zaměstnavatel. Stát na oplátku snížil firmám povinné odvody. Sociálna poisťovna nyní proplácí nemocenskou až od jedenáctého dne nemoci. V prvních třech dnech nemocenské dostane nemocný denní dávku odpovídající 25 procentům vyměřovacího základu, v dalších dnech suma nemocenské stoupá na 55 procent vyměřovacího základu, kterým je většinou mzda zaměstnance.

4. Koordinace systémů sociálního zabezpečení

Po roce 1989 prošla ČSFR významnými politickými, ekonomickými a sociálními změnami, a přestože došlo k jejímu rozdělení na ČR a SR ode dne 1. 1. 1993, nakonec došlo k opětovnému sjednocení vstupem obou těchto zemí do EU dnem 1. května 2004. Zapojení ČR a SR do evropského prostoru zrychlilo jejich ekonomický růst a na základě toho můžeme konstatovat, že obě země konvergují směrem k vyspělejším zemím světa.

4.1. Koordinace systémů sociálního zabezpečení

Vstupem ČR a SR do EU se na obě země začalo vztahovat **evropské právo sociálního zabezpečení**. Zároveň se změnilo postavení občanů ve vztahu k možnosti jejich pohybu v rámci států EU. Mimo jiného to znamená i možnost využívat základní svobody Evropského společenství (dále jen ES) v rámci jednotného trhu. Jde především o **možnost volného pohybu osob a služeb**, tedy i migraci pracovní síly, což je jeden ze základních principů Evropské unie (mezi SR a ČR existovala ještě před vstupem obou zemí do EU smlouva o vzájemném zaměstnávání občanů [18]). Pro oblast sociálního zabezpečení z toho vyplývá povinnost **členských států**, tj. všech států, které přistoupily k aplikaci evropského práva sociálního zabezpečení, zacházet s migrujícími občany EU a EHS stejně jako s vlastními státními příslušníky tak, aby nebyla omezena jejich možnost pracovat v jednotlivých členských zemích. Stejně tak toto členství s sebou přináší i řadu změn v zajištění nároků českých a slovenských občanů v oblasti sociálního zabezpečení.

Vstupem SR a ČR do EU se tak oba státy zavázaly dodržovat právní normy EHS. **Nařízení EHS** má všeobecnou právní působnost a přímo se uplatňují ve všech členských státech, tj. jsou závazné ve všech svých částech pro každého a musí být uplatňována vnitrostátními orgány a státní správou, institucemi příslušnými v oblasti sociálního zabezpečení a vnitrostátními soudy. V případech, kdy je vnitrostátní legislativa v rozporu s legislativou EHS, má nařízení EHS přednost.

Z tohoto důvodu muselo EHS vypracovat mechanismus, který by umožňoval lidem stěhovat se z jednoho státu do druhého bez toho, aby byla nepříznivě ovlivněna jejich práva na sociální zabezpečení. A zároveň osoba, která si uplatnila právo na volný pohyb v rámci EU, nemůže být znevýhodněna oproti osobě, která měla vždy trvalé bydliště a pracovala na území jen jednoho

členského státu. Proto podle všeobecných pravidel musí zaměstnanec vykonávající výdělečnou činnost v některém z členských států EU a EHS dostávat v podstatě všechny dávky sociálního zabezpečení stanovené vnitrostátní legislativou, která se na něho vztahuje tak, jako na občana daného členského státu a to i tehdy, když má bydliště v jiném členském státě nebo když nemá státní občanství členského státu, v kterém vykonává výdělečnou činnost. Obecně přitom platí, že se na dotyčnou osobu vztahují právní předpisy o sociálním zabezpečení jen jednoho členského státu bez ohledu na počet států, ve kterých současně vykonává činnost.

Proto i došlo v oblasti sociálního zabezpečení ke **koordinaci**, která ale nenahrazuje zajištění harmonizace národních sociálních systémů členských států. Důvodem je různorodost sociálních systémů těchto zemí, které jsou založeny na odlišných principech a mají i různá institucionální uspořádání. Koordinace ponechává národní předpisy beze změn, to znamená, že rozdíly mezi národními systémy zůstávají. Koordinace nahrazuje pouze ta národní pravidla, která jsou pro migrující občany nevýhodná, a pro tyto případy vytváří EU pravidla vlastní – koordinační.

Koordinace sociálního zabezpečení je založena na **čtyřech základních principech**, které pro migrující pracovníky znamenají následující:

Podle **principu rovného zacházení** podléhají migrující osoby na území členských států v zásadě stejným povinnostem a užívají stejných výhod jako státní příslušníci dotyčného státu.

Na základě **principu aplikace právního řádu** jediného státu by nemělo dojít k situaci, že by migrující osoba podléhala právním předpisům více států nebo naopak nebyla pojištěna vůbec. Obecně platí, že se uplatňuje legislativa země, kde zaměstnaná osoba nebo osoba samostatně výdělečně činná (dále OSVČ) pracuje bez ohledu na místo jejího bydliště.

Princip sčítání dob pojištění se využívá v případech, kdy člověk stráví část svého pracovního života v jednom a část v jiném členském státě a přitom nesplní předepsanou dobu pro nárok na dávku v některém z nich. Koordinační nařízení zakotvují ustanovení, která umožňují pro získání nároku na dávky tam, kde to připadá v úvahu, přihlídnout i k dobám pojištění získaným v jiných členských státech.

Princip zachování nabytých práv zajišťuje migrujícím osobám výplatu dávek nejenom ve státě, kde získal na dávky nárok, ale do kteréhokoli jiného členského státu.

Nejdůležitějšími právními předpisy v této oblasti jsou **Nářízení č. 1408/71** a **Nářízení č. 574/72**. Koordinaci soustav sociálního zabezpečení v oblasti sociálního zabezpečení hospodářsky činných a jejich rodinných příslušníků upřesňuje judikatura Soudního dvora. Smyslem těchto

nařízení je zachovat pojištěnci jednoho státu nárok na dávky vyplývající z jeho pojištění i v ostatních členských státech EU a zamezit dvojímu pojištění.

I nadále se aplikují právní předpisy jednotlivých členských států a evropská koordinační nařízení, která mají před národní právní úpravou přednost, zajišťují jejich vzájemnou provázanost. **Nařízení** usnadňují podmínky pro migraci a zabezpečují právní ochranu osob migrujících mezi státy EU, proto ani tato Nařízení neunifikují jednotlivé vnitrostátní systémy ani je nenahrazují jednotným evropským systémem. Každá země si může pravidla fungování svého systému sociálního zabezpečení svobodně určit, včetně toho, jaké dávky bude poskytovat, komu a v jaké výši. Jedinou podmínkou je, že nesmí porušovat základní zásadu rovného zacházení bez ohledu na státní příslušnost. Stejně tak Nařízení nestanoví, jaké jsou podmínky nároku pro získání jednotlivých dávek nebo jaká má být jejich výše. To je věcí národních zákonů. Nařízení vytváří pouze vzájemnou provázanost mezi národními zákony členských zemí.

Principy koordinačních Nařízení jsou aplikovány na základě **věcného a osobního rozsahu**, které jsou podrobně popsány v příloze č.[2.], prostřednictvím dokumentů tzv. evropských formulářů jednotně nazývaných **E – formuláře**, evropské formuláře v působnosti ČSSZ jsou v příloze č. [3.].

4.2. Problematika provádění koordinace sociálního zabezpečení mezi ČR a SR

ČR a SR v oblasti sociálního zabezpečení aplikují ustanovení Nařízení 1408/71 a prováděcího Nařízení 574/72 tzv. **koordinační nařízení, Nařízení Rady (EHS) 859/03** ze dne 14. května 2003, kterým se působnost Nařízení 1408/71 a Nařízení 574/72 rozšiřuje na státní příslušníky třetích zemí, na které se tato nařízení dosud nevztahují pouze z důvodu jejich státní příslušnosti, a další složky komunitárního práva, zejména judikáty Evropského soudního dvora nebo Administrativní komise. Nařízení se aplikují přímo a nevyžadují inkorporaci do práva národního. Nařízení jsou nadřazena nejen právu vnitrostátnímu, ale i mezinárodním smlouvám o sociálním zabezpečení. Stávající platné mezinárodní smlouvy o sociálním zabezpečení sice nepozbudou platnosti, ale aplikovat se budou pouze ta ustanovení, která nejsou v rozporu s koordinačními nařízeními a smluvní státy je uvedou do Přílohy III Nařízení 1408/71 a Přílohy 5 Nařízení 574/72 a nebo ta ustanovení, jejichž věcný nebo osobní rozsah přesahuje koordinační nařízení.

4.2.1. Bilaterální smlouva mezi Českou a Slovenskou republikou

Sociální zabezpečení je v mnoha ohledech stále čistě národní záležitostí. Jak v ČR, tak i v SR se v právních předpisech o sociálním zabezpečení vyskytuje omezení poskytování jednotlivých dávek pouze na území těchto států a pouze vlastním státním příslušníkům při splnění zákony daných podmínek. K omezení poskytování dávek pouze na území států nedochází pouze v ČR a SR, ale i rámci celé EU, ale oba tyto státy vycházejí především z toho, že dnem 1. 1. 1993 došlo k rozdělení ČSFR, a tím došlo i k situaci, kdy na území našeho či slovenského státu byli občané, kteří by po rozdělení zůstali bez finančního zajištění, neboť byli zaměstnání v ČR či SR a pobírali dávky z důchodového či nemocenského pojištění.

Aby nedošlo v důsledku pohybu osob přes hranice států k ohrožení jejich nároků ze sociálního zabezpečení, uzavřely ČR a SR **Smlouvu mezi ČR a SR o sociálním zabezpečení č. 228/1993 Sb., sdělení Ministerstva zahraničních věcí ČR, z 29. 10. 1992**, která vstoupila v platnost dnem 1. 1. 1993 (dále jen Smlouva). Tato Smlouva se vztahovala na důchodové zabezpečení, nemocenské pojištění, státní sociální dávky a dávky a služby sociální péče u těch osob, které podléhaly právním předpisům ČR a SR, přičemž při používání právních předpisů jednoho smluvního státu byli občané tohoto smluvního státu rovni občanům druhého smluvního státu, stejně tak se nepovažoval za pobyt na území druhého smluvního státu za pobyt v cizině.

Přestože tato Smlouva se uzavřela na dobu neurčitou, na základě vstupu obou států do EU došlo k tomu, že Nařízení 1408/71 nahrazuje tuto Smlouvu. Uvedená Smlouva sice neztratila svou platnost, ale v případech souběhu (konkurence) s Nařízením 1408/71 není aplikována. To znamená, že pokud se Smlouva i Nařízení 1408/71 vztahuje na stejnou konkrétní situaci (např. posouzení nároku na dávku), řeší se tato situace (dávka se posoudí a přizná) přednostně podle Nařízení 1408/71 a nikoliv podle Smlouvy. Smlouva se aplikuje pouze v případě těch osob, na které se nevztahuje Nařízení 1408/71 (aplikuje se celá smlouva), v otázkách, které Nařízení 1408/71 neupravuje (např. odstraňování případných tvrdostí - aplikuje se příslušný článek dané Smlouvy).

4.2.2. Instituce provádějící koordinaci sociálního zabezpečení v ČR a SR

Implementací a aplikací koordinačních Nařízení může být pověřena jakákoli instituce členského státu, přičemž platí, že koordinační Nařízení jsou aplikována těmi orgány, které

poskytují dávky v rámci členského státu. Pro provádění soustav sociálního zabezpečení v rámci EU jsou v koordinačních Nařízeních definovány příslušné úřady, kompetentní instituce, instituce místa bydliště či pobytu a styčné orgány, přičemž hlavními orgány EU zabývajícími se koordinací systémů sociálního zabezpečení jsou **Administrativní komise sociálního zabezpečení migrujících pracovníků** a **Technická komise**.

V praxi ji aplikují stejné instituce, které spravují jednotlivé systémy sociálního zabezpečení a z nich vyplývající nároky osoby v rámci členských států. Jednotlivé instituce lze tak od sebe odlišovat podle toho, v jakém postavení ve vztahu k jednotlivým nárokům a aplikaci koordinačního práva vystupují. K tomu, aby bylo možné zajistit provádění koordinačních pravidel, je rovněž třeba zajistit konkrétní komunikaci mezi jednotlivými institucemi. Z tohoto hlediska Nařízení upravují seznamy a označení jednotlivých institucí provádějících sociální zabezpečení v jednotlivých státech a tiskopisy pro usnadnění konkrétní výměny informací mezi institucemi definovaných na úrovni EU, tj. E-formuláře.

V ČR jsou příslušnými úřady **Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR**, které je i hlavním gestorem koordinačních nařízení v ČR a **Ministerstvo zdravotnictví ČR**, které vykonává roli příslušného úřadu v oblasti věcných dávek zdravotní péče. Dalšími příslušnými úřady pro definované skupiny osob jsou Ministerstva obrany ČR (pro dávky vyplácené vojákům z povolání), Ministerstva vnitra ČR (pro dávky vyplácené policistům), Ministerstvo spravedlnosti ČR (pro dávky vyplácené příslušníkům vězeňské služby) a Ministerstvo financí ČR (pro dávky vyplácené příslušníkům celní správy). Tabulka základní organizace sociálního zabezpečení z hlediska koordinace je v příloze č. [4.], instituce sociálního zabezpečení v ČR v příloze č.[5.].

V SR je pro oblast sociálního zabezpečení příslušným úřadem **Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny SR** a **Ministerstvo zdravotnictva SR**. Instituce sociálního zabezpečení v SR jsou uvedeny v příloze č. [5.].

4.2.3. Koordinace při uplatňování nároků na dávky ze systémů sociálního zabezpečení v ČR a SR

Instituce v ČR a SR se řídí při uplatňování nároků na dávky ze systému sociálního zabezpečení koordinačním Nařízením 1408/71, na základě kterého se člení zhruba na dávky z důchodového pojištění, dávky z nemocenského a zdravotního pojištění, dávky ze systému podpor

v nezaměstnanosti, dávky při pracovních úrazech a nemocech z povolání, pohřebné a rodinné dávky.

Oblast dávek v nemoci a mateřství je upravena v části III, kapitole 1 (články 18-36) Nařízení 1408/71 a v části IV, kapitole 2 (články 16-34) Nařízení 574/72. Dávky v nemoci a mateřství se podle Nařízení 1408/71 dělí do dvou skupin: **peněžité dávky**, tj. v ČR a SR nemocenské, peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství a ošetrovné, jejich účelem je náhrada příjmu (mzdy, platu) v době nemoci nebo mateřství a spadají do působnosti **ČSSZ**, její úloha při provádění koordinačních nařízení je v příloze č. [6.], v SR do působnosti Sociálnej poisťovny, a **věcné dávky** (např. ošetření u lékaře, hospitalizace, léky). Tyto dávky spadají do působnosti zdravotních pojišťoven jak v ČR, tak i v SR. V ČR vzniklo na základě pověření ze strany Ministerstva zdravotnictví **Centrum mezistátních úhrad** (dále jen CMU), které je styčným orgánem ČR pro oblast zdravotní péče na základě zmocnění daného jednotlivými mezinárodními smlouvami a od 1. 5. 2004 i na základě přímo závazného a účinného Nařízení 574/72. CMU je spolu s ČSSZ spoluodpovědné za posuzování žádostí o výjimku z příslušnosti k českým, nebo zahraničním právním předpisům o sociálním zabezpečení. Náklady na věcné dávky, které obdrželi čeští pojištěnci ve státech EU a smluvních státech, stejně tak jako náklady na věcné dávky poskytnuté a výpomocně uhrazené českými zdravotními pojišťovnami pojištěncům ze států EU a ze smluvních států na území ČR, se mezistátně hradí prostřednictvím CMU. O podmínkách zúčtování těchto nákladů jedná CMU s partnerskými styčnými institucemi v ostatních státech. Stejně tak ale může dojít k situaci jako u pana Jozefa, příloha č. [7.], kdy zdravotní pojišťovna v SR omylem vystavila E formulář a odmítá proplatit zdravotní péči. Pro uplatnění nároku je vždy nutné se prokázat Evropským průkazem zdravotního pojištění, který byl vystaven například panu Karlovi, příloha č. [8.], nebo nahrazujícím potvrzením vystaveným českou zdravotní pojišťovnou.

Při výplatě nemocenských dávek se aplikují základní principy, na základě toho např. je-li slovenský státní příslušník pojištěn v ČR, řídí se poskytování peněžitých dávek v nemoci a mateřství českými právními předpisy, nebo získá-li občan ČR nárok na dávku v SR, pak i přestěhuje-li se zpět do ČR, je mu dávka vyplácena. Posouzení nároku na dávku, výpočet a výplata dávky se provede podle právních předpisů členského státu, ve kterém je osoba pojištěna. V rámci postupu při uplatnění žádosti se postupuje dle **Dohody mezi Sociální pojišťovnou a ČSSZ o vzájemné spolupráci v oblasti sociálního zabezpečení**, která vstoupila v platnost dne 18. dubna 2005. Z této dohody vyplývají mimo jiné zjednodušené postupy pro uplatňování nároku na dávky nemocenského pojištění. Spočívají v tom, že se nezasílají evropské formuláře E 115 až E 118, které

slouží jinak k uplatnění nároku na peněžité dávky v nemoci a mateřství v rámci EU, a oba státy ve vzájemném styku i nadále používají české a slovenské vnitrostátní tiskopisy. Touto zkušeností, kdy nemusela použít E formuláře, si prošla paní Mária, příloha č. [9.]. Důvodem této odlišné úpravy je, že vzhledem k podobnosti systémů nemocenského pojištění v obou státech a jazykové blízkosti je tento postup pro praxi výhodnější než používání evropských formulářů. Jediným evropským formulářem týkajícím se peněžitých dávek v nemoci a mateřství, který se ve vztahu ke Slovensku používá, zůstává formulář E 104 – potvrzení týkající se sčítání dob pojištění, zaměstnání a bydlení.

Nařízení v článku 37 až 51a Nařízení 1408/71 a článku 35 až 50 Nařízení 574/72 zajišťuje **v oblasti dávek důchodového pojištění** starobní důchody, invalidní důchody (v ČR plný a částečný invalidní důchod, v SR invalidní), pozůstalostní důchody (v ČR a SR vdovský, vdovecký a sirotčí důchod). Podmínky vzniku nároku na důchod se v obou státech odlišují. Podle Nařízení 1408/71 je každý stát EU povinen přihlídnout k dobám pojištění, které žadatel o důchod získal v ostatních členských státech. K potvrzení dob pojištění získaných v jednotlivých členských státech se používá formulář E 205, který vydává kompetentní instituce pro dávky důchodového pojištění v daném členském státě, stejně jako v případě pana Václava, příloha č. [10.].

Žádost o důchod se podává obvykle ve státě bydliště, případně ve státě posledního zaměstnání, na základě toho osoba s bydlištěm v ČR podává žádost u místně příslušné OSSZ, ta ji přeposílá ČSSZ, kde odbor rozhodování o dávkách důchodového pojištění následně předá žádost a podklady potřebné k posouzení nároku a přiznání Slovenské pojišťovně za použití evropských formulářů řady E 200, přičemž důchod přiznaný v SR či ČR nebude snížen nebo pozastaven z důvodu, že osoba bydlí v druhém státě, ale je vyplácen podle právních předpisů. Zaměstnání získaná do konce roku 1992 na Slovensku se připočte k našim dobám zaměstnání a ČSSZ bude vyplácet důchod za všechny doby. Pokud žadatel pracoval i po 1. 1. 1993 na Slovensku, uvede se do žádosti název a sídlo zaměstnavatele a trvalé bydliště žadatele. V tomto případě by ČSSZ důchod vypočetla a vyplácela pouze za odpracovanou dobu v ČR. ČSSZ zařizuje výplatu českých důchodů na Slovensko zásadně jen na účty důchodců vedené u bank v SR. V souvislosti s přechodem Slovenska na novou měnu – euro, potřebuje ČSSZ znát a evidovat dosavadní účet vedený u banky v SR ve tvaru IBAN. Od 1. ledna roku 2009 bude Česká národní banka převádět české koruny na eura v aktuálním kurzu. Tato částka v eurech, bude převedena na účty klientů ve Slovenské republice. Stejně tak podmínkou pravidelné výplaty důchodu na Slovensko je, že důchodce s trvalým bydlištěm v SR vždy po třech měsících prokáže na tiskopisech ČSSZ „Potvrzení o žití“, které musí být ověřeno úřadem, který je k tomu zmocněn podle právních

předpisů SR, např. místní, obecní a městský úřad, resp. jiný úřad, pověřený vedením matriky. Pokud má důchodce trvalý pobyt stále na území ČR, je situace složitější, důchod může být zasílán jen na účet buď u peněžního ústavu v ČR nebo na adresu v ČR, přičemž je nutno si důchodovou dávku vyzvedávat osobně na poště a i veškerá korespondence je posílána na adresu v ČR včetně všech zákonných zvýšení.

Rodinné dávky jsou upraveny zejména v Nařízení 1408/71 a **Nařízením Rady (EHS) č. 1612/68** ze dne 15. října 1968 o svobodě pohybu pracovníků v rámci EHS (dále jen Nařízení 1612/68). V oblasti rodinných dávek jsou pojmově rozlišeny rodinné dávky a **přídavky**, znamenající pravidelné peněžní dávky poskytované výlučně na základě počtu, a kde je to vhodné, věku člena rodiny, a které jsou vypláceny v hotovosti a periodicky (obdoba našeho přídavku na dítě, podle legislativy v SR je to přídavek na dítě a příspěvek rodičům, kterým se současně narodily 3 nebo víc dětí nebo opakovaně v průběhu dvou let dvojčata), zatímco **rodinné dávky** je vyšší pojem, do kterého spadají všechny věcné dávky nebo peněžité dávky určené na pokrytí rodinných výdajů podle legislativy SR a ČR (ale i dalších členských států EU) s vyloučením osobních přídavků při narození nebo osvojení dítěte. Pravidlům koordinace Nařízení 1408/71 u nás podléhají **přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, dávky pěstounské péče**, zatímco pravidlům koordinace dle Nařízení 1612/68 podléhá porodné, které není rodinnou dávkou, ale sociální výhodou, **příspěvek na bydlení** a z dávek pěstounské péče **příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla**. V SR mezi koordinované rodinné dávky patří **příplatek k příspěvku při narození dítěte, rodičovský příspěvek a opakovaný příspěvek dítěte v náhradní péči**, příplatek k přídavku na dítě a příspěvek při narození dítěte je dle Nařízení Rady 1612/68 sociální výhodou, není proto předmětem exportu.

Do našeho i slovenského systému dávek státní sociální podpory patří **příspěvek na pohřeb** v SR, u nás pohřebné, které spadá do podpory při úmrtí a které se vyplácí z pojištění státu, kde byla osoba naposledy pojištěna (v jiných členských státech se vyplácí z pojistných fondů). Přesto pohřebné tvoří v Nařízeních samostatnou oblast sociálního zabezpečení a jeho koordinace a aplikace má jiné principy než u rodinných dávek. Pro potřeby koordinace systémů sociálního zabezpečení v ČR a SR se v oblasti rodinných dávek používají formuláře série E 400, ale v oblasti podpory při úmrtí se používá formulář E 124, kterým se žádá o podporu při úmrtí.

Dávky ze systému podpor v nezaměstnanosti definované v Nařízení 1408/71 článku 67 až 71a a vyjmenovány v příloze 3 Nařízení 574/72 jsou jedním ze stěžejních dávek, které zajišťují vlastní i migrující občany EU v době nezaměstnanosti, kteří během této doby většinou nemají

prostředky k obživě. Na základě toho mají občané EU právo přijmout nabídky na zaměstnání jak v ČR, tak i v SR, jako svého práva uplatnil pan Otakar, příloha č. [11.], ale i v ostatních členských státech EU, přičemž pro snadnější využívání tohoto práva občany byla vytvořena poradenská a informační síť **EURES, tj. European Employment Services** – Evropské služby zaměstnanosti, která především poskytuje potřebné informace uchazečům o práci a zaměstnavatelům. Na základě tohoto práva např. občan ČR zaevidovaný u Úřadu práce a pobírající podporu v nezaměstnanosti může odcestovat na Slovensko za účelem získání zaměstnání a po 4 týdnech evidence je mu podpora v nezaměstnanosti vyplácena kompetentní institucí na Slovensku, tj. Národným úřadem práce, této možnosti využil pan Antonín, příloha č. [12.]. Pomocí formulářů řady E 300 je možné poskytovat dávky ze systému podpor v nezaměstnanosti.

4.2.4. Zhodnocení poznatků institucí v okrese Louny při uplatňování nároků na dávky ze systémů sociálního zabezpečení

Bez úzké součinnosti všech zainteresovaných institucí v oblasti sociálního zabezpečení by byla aplikace koordinačních nařízení komplikovaná a zdoluhavá, někdy dokonce nemožná. Proto je Nařízením upravena povinnost poskytovat součinnost ostatním orgánům sociálního zabezpečení při plnění úkolů vyplývajících z práva EHS a na základě toho dochází ke spolupráci mezi institucemi navzájem.

Jednou z institucí zabývajících se koordinací systému sociálního zabezpečení v okrese Louny je **OSSZ**, která je kompetentní institucí, a kde je zřízeno kontaktní místo pro EU jak na oddělení důchodového pojištění, tak na oddělení nemocenského pojištění.

Na **oddělení nemocenského pojištění** dochází k výplatě peněžitých dávek v nemoci a mateřství těm zaměstnancům, kteří jsou nemocensky pojištěni v našem systému sociálního zabezpečení. Vzhledem k tomu, že kontakty mezi OSSZ a Sociální poist'ovnou jsou usnadněny vzájemným uznáváním vnitrostátních tiskopisů, nemusí se v této oblasti využívat E formulářů. Mnohdy ale už došlo k tomu, že pojištěncům ze SR, kteří byli uznáni práce neschopným v okrese Louny, nebyl vystaven formulář E 116 – lékařská zpráva týkající se pracovní neschopnosti především z neznalosti lékařů tento formulář vystavovat, ale ani lékařská zpráva s nálezem pacienta, na základě které by pak Sociální poist'ovna začala vyplácet nemocenské dávky. Důsledkem toho je, že pacient, poté co si přijde na OSSZ požádat o zprostředkování výplaty dávek

ze Slovenska, musí se znovu vrátit k ošetřujícímu lékaři a požádat ho o vystavení nezbytných dokladů.

Žádosti o dávky nemocenského pojištění do Slovenska a naopak vystavení dokladu o dočasné pracovní neschopnosti slovenskými lékaři a na slovenských tiskopisech jsou nejčastější, s kterými se na OSSZ Louny setkáváme. Rovněž se objevují problémy s výkladem některých ustanovení, především jedná-li se o nezaměstnané osoby a jejich uplatňování nároků na dávku v ochranné lhůtě. Tyto osoby se většinou rozhodnou vrátit zpět na Slovensko. Potom mnohdy dochází k situaci, kdy česká strana trvá na tom, že výplata dávky má být provedena na Slovensku, Slovenská strana tvrdí opak. Pokud vůbec dojde k dohodě, uskuteční se výplata dávky až po několika měsících, touto negativní zkušeností si prošla paní Lucia, příloha č. [13.]. Stejně tak došlo k situaci, kdy OSSZ potvrdila přímo Sociálně poisťovne formulář E 104 – Potvrzení týkající se sčítání dob pojištění, zaměstnání nebo bydlení slovenskému pojištěnci, který byl nemocensky pojištěn v ČR, ale na základě metodického pokynu musí tento potvrzený formulář posílat nejprve ČSSZ, která ho sama odešle na Slovensko, neboť mnohdy se stalo, že tento tiskopis příslušné Sociálně poisťovne nedošel ani za měsíc.

Na **oddělení důchodového pojištění** se sepisují žádosti o invalidní a starobní důchody občanům ČR, kteří byli důchodově pojištěni v SR, ale i žadatel si může prostřednictvím OSSZ požádat o invalidní a starobní důchod ze Slovenska, přičemž při sepisování žádostí se používají naše tiskopisy, a nikoliv E-formuláře. Žádá-li klient o přiznání starobního důchodu a pracoval někdy na Slovensku, musí se do žádosti uvést, kdy v SR pracoval, sídlo zaměstnavatele a trvalé bydliště. V podstatě se vůbec nespolupracuje se slovenskými institucemi, neboť žádosti se přímo posílají na ČSSZ, odbor rozhodování o dávkách důchodového pojištění. Vyřizování těchto žádostí je dlouhodobé. Poměrně časté jsou urgencye na zdlouhavé vyřízení žádostí. Největší problémy v tomto ohledu jsou právě se Slovenskem. Na OSSZ Louny byla např. sepsána žádost o invalidní důchod v listopadu 2008, nárok na důchod byl od ledna 2009 a počátkem dubna nebyla žádost stále ještě vyřízena, jako v případě paní Marcely, příloha č. [14.]. Hodně klientů, kteří ještě nedosáhli důchodového věku, se na důchodové oddělení přichází informovat o svých budoucích nárocích v případě, že pracovali po mnoho let na Slovensku.

Všeobecná zdravotní pojišťovna (dále jen VZP), pobočka Louny, spolupracuje s těmito slovenskými zdravotními pojišťovnami: Všeobecna zdravotna poisťovna a.s., Spoločna zdravotna poisťovna a.s., Apollo zdravotna poisťovna a.s. a Union zdravotna poisťovna a.s. Se všemi pojišťovnami SR je velice dobrá spolupráce. Dle pracovnice VZP zabývající se koordinačními

nařízeními jsou pracovníci vstřícní, ochotní, profesionálové. Nikdy neodmítnou a naopak pátrají i nad rámec svých možností. V případě, kdy je v ČR ošetřen občan SR, který k nám cestoval jako turista ze SR a nemá **Evropský průkaz zdravotního pojištění** a neví u jaké pojišťovny je pojištěn, pak se obrací na **Úřad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou**. Toto je tzv. styčné místo, na které se zasílá formulář E 107, který slouží jako žádost o zaslání náhradního dokladu Evropského průkazu zdravotního pojištění. Tato instituce z centrální databáze zjistí, u jaké zdravotní pojišťovny je dotýčný pojištěn, a formulář jí předá. Na základě tohoto dokladu si pojištěnce zaevidují, je mu vygenerováno číslo pojištěnce, pod kterým si ošetřující lékař vykáže péči, kterou provedl. Takto se postupuje, i když se ví, u jaké zdravotní pojišťovny je dotýčný pojištěn, neboť příslušné formuláře se posílají přímo na příslušnou zdravotní pojišťovnu. Čeští důchodci a jejich rodinní příslušníci bydlící v jiných zemích EU mají na základě Nařízení 1408/71 nárok na plnou zdravotní péči v zemi bydliště na účet české zdravotní pojišťovny. Podmínkou je, že nepobírají důchod také v zemi bydliště. Nárok se vztahuje také na nečlenské země EU Norsko, Lichtenštejnsko, Island a Švýcarsko. Od 1. 1. 2009 české zdravotní pojišťovny zavádějí **průkaz pojištěnce bydlícího v ČR a průkaz pojištěnce pobývajícího v ČR**. Tyto průkazy postupně nahradí dosud používaná papírová potvrzení o registraci.

Úřad práce v Lounech, oddělení trhu práce, se SR spolupracuje zřídka, nejvíce uchazečů s evropským prvkem z našeho regionu přichází z Anglie, Irska, Španělska a Německa. Funguje to spíše obráceně, na žádost ze slovenských pojišťoven posílá pracovníce vyplněné formuláře E 301 na Slováky, kteří v našem regionu pracovali, příslušné Sociálne poisťovne nebo naopak Sociálne poisťovny vyplňují formuláře E301 na žádost úřadu práce. Jak uvedla pracovníce Úřadu práce v Lounech, je spolupráce bezproblémová, ale není moc častá. Příhraniční okresy mají určitě četnější spolupráci, včetně řešení otázky dávek v pohraničním styku. Od 1. 1. 2009 má občan SR, který u nás odpracuje 12 měsíců, tj. s dobou důchodového pojištění 12 měsíců, nárok na podporu dle našich předpisů, tj. na 65 % po dobu prvních dvou měsíců, 50 % další dva měsíce a na zbývající dobu 45 % z průměrného měsíčního čistého výdělku z tohoto zaměstnání.

Úřad práce v Lounech, odbor dávek státní sociální podpory, je kompetentní při řízení rodinných dávek, které jsou uvedeny v příloze č. 2 Nařízení 574/72. Spolupráce se slovenskou stranou je dle pracovníce jedna z nejlepších – velmi spolehlivá a rychlá, ponejvíce řeší situace, kdy dojde ke sloučení rodiny s příslušníkem SR nebo občan SR zde pracuje, jako k tomu došlo v případě pana Igora, příloha č. [15.]. Při posuzování nároku na dávky státní sociální podpory se nepřihlíží k podmínce trvalého pobytu, neboť by pak nebyl zachován princip rovnosti nakládání

s občany členských států, a diskriminačnímu ustanovení § 60 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění, které uvádí, že se nevyplácí dávky do ciziny.

I **Městský úřad v Lounech** má své zkušenosti se slovenskými občany, neužívají zde evropských formulářů, většinou se na ně obrací Slováci, kteří mají v okrese Louny již trvalé bydliště a zůstali zde po rozpadu ČSFR, se žádostí o dávku sociální péče – příspěvek na péči poskytovaný z důvodu osobní, celodenní a řádné péče o nezletilé dítě starší 1 roku, které je dlouhodobě těžce zdravotně postižené vyžadující mimořádnou péči dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění, anebo o dávku v hmotné nouzi, jako pan Tomáš, příloha č. [16.], který je občanem SR a v ČR si našel družku a chce s ní zde žít.

4.3. Komparativní shrnutí

V současné době probíhá v ČR **reforma veřejných financí**, ke které přikročila naše země i na základě srovnávacích studií a na základě prostudování situace v oblasti sociálního zabezpečení v jiných zemích. Vzhledem k tomu, že obě země, kterými se zabývám v bakalářské práci, vycházejí ze stejného modelu sociálního zabezpečení, je více než pravděpodobné, že při sestavování návrhů na probíhající reformu ČR v určitých problematických okruzích sociálního zabezpečení vycházela z reformy sociálního zabezpečení, které probíhaly na Slovensku již o několik let dříve. K mé úvaze mě vede srovnání několika přijatých zákonů po vstupu do EU.

Zaměřím-li se na **oblast nemocenské pojištění**, od 1. ledna 2007 měl být v platnosti zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění, jehož účinnost byla odsunuta až na 1. 1. 2009 a který zavádí institut karenční doby a náhradu mzdy, kdy zaměstnavatel po dobu 14 kalendářních dnů vyplácí zaměstnanci náhradu mzdy. V SR institut karenční doby, ale i výplata náhrady mzdy po dobu 10 kalendářních dnů zaměstnanci zaměstnavatelem, byly zavedeny s účinností zákona o nemocenském pojištění č. 462/2003 Z. z., o náhradě příjmu při dočasné pracovní neschopnosti, již od 1. 1. 2004.

V návaznosti na zákon o nemocenském pojištění měl nabýt účinnosti i **zákon o úrazovém pojištění zaměstnanců** č. 266/2006 Sb., v platném znění, na základě kterého by úrazové pojištění spravovala ČSSZ, a jehož účinnost měla být k 1. 1. 2007, následně byla odsunuta k 1. 1. 2010 a v současné době se hovoří o opětovném odsunutí účinnosti k 1. 1. 2013. Přitom v SR je úrazové pojištění součástí systému sociálního pojištění již od 1. 1. 2004, přičemž od tohoto data převzala

Slovenská poisťovna na základě zákona č. 461/2003 Z. z., o sociálním pojištění, ve znění pozdějších předpisů, pojištění zodpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu a při nemoci z povolání.

V oblasti důchodového pojištění slovenská strana přijala některé zákony, na základě kterých v letech 2004 a 2005 uskutečnila reformu svého důchodového systému, přičemž jednopilířový systém se stanovenými dávkami PAYG se změnil na trojúrovňovaný systém a od roku 2008 dochází k uskutečnění již II. a III. pilíře důchodové reformy, přičemž v ČR od 1. ledna 2010 by měla probíhat teprve I. etapa důchodové reformy, která by stabilizovala penzijní systém.

V systému dávek v hmotné nouzi, kdy od 1. 1. 2004 platí zákon č. 599/2003 Z.z., o hmotné nůzi, v platném znění, který zavádí rozdělení částek v hmotné nouzi na zabezpečení základních životních podmínek na 6 úrovní, již nedochází ke sčítání pevně stanovených částek na životní minimum jednotlivců a na domácnost. U nás se přistoupilo ke stejnému systému výplaty dávek v hmotné nouzi až od r. 2007. Nejinak je tomu u rodinných dávek a jistě by se našlo i další srovnání.

Pokud budeme hodnotit spolupráci mezi institucemi navzájem, zjistíme, že dochází k tomu, že řada institucí na Slovensku má vlastní výklad Nařízení některých ustanovení. Objevily se i problémy, kdy příslušná pobočka Sociálne poisťovny odmítala registrovat pojištěnce, přestože jejich příslušnost k právním předpisům byla jednoznačná. Vzhledem k tomu, že si SR s ČR uznává veškeré doklady, odpadá tím institucím povinnost vystavovat E-formuláře, a tím se pro klienty urychluje a zjednodušuje uplatnění nároků na dávky ze systému sociálního zabezpečení.

Přesto dochází k mnoha interpretačním nejasnostem týkající se především problematiky nezaměstnaných pracovníků (uplatňování nároku na dávku z nemocenského pojištění v ochranné lhůtě) a jejich nároku na dávky nemocenského pojištění v případech, kdy se osoby rozhodnou vrátit do země bydliště a nezůstávají v ČR. Česká strana trvá na tom, že výplata dávky má být provedena na Slovensku, slovenská strana tvrdí opak. Pokud vůbec dojde k dohodě, uskuteční se výplata dávky obvykle až s několika měsíčním zpožděním. V podstatě k výplatě dávek s velkou časovou prodlevou dochází u těch dávek sociálního zabezpečení, kdy se žádosti slovenských osob přeposílají na ČSSR v Praze a následně na příslušné slovenské instituci. Vyřízení žádostí je tak zbytečně zdlouhavé, a obrátí-li se dotyčný na instituci, která jejich žádost převzala, se žádostí o sdělení, v jaké fázi řízení se jejich žádost právě nachází, je mnohdy toto problém zjistit a sdělit tak příslušné informace.

Na druhou stranu všechny instituce zabývající se problematikou koordinace sociálního zabezpečení v Lounech, hodnotí spolupráci s institucemi na Slovensku, jako bezproblémovou, vstřícnou při jednání, ať už v písemné podobě či při telefonickém hovoru, se snahou, co nejdříve a ku prospěchu klienta, který se na příslušnou instituci obrátil, vyřídit veškeré náležitosti spojené s výplatou dávek sociálního zabezpečení, ať už v peněžité či věcné podobě.

Po vyhodnocení poznatků s popisovanými případy u uvedených institucí mohu jen konstatovat, že by zde bylo zapotřebí instituce zajišťující ucelené informace nejen pro slovenské občany o systémech sociálního zabezpečení v ČR a sdělující, na které dávky má občan členského státu nárok a na kterou příslušnou instituci se obrátit. Jistě by se toto dalo vyřešit alespoň častějším školením v oblasti koordinačních Nařízení, neboť úřednice jednotlivých institucí nejsou dostatečně informovány a proškoleny v tomto ohledu a neumí podat vyčerpávající informace. Na základě toho mnohdy klienti obcházejí různé úřady, než jsou zpraveni o svém nároku na dávku sociálního zabezpečení z našeho systému.

5. Závěr

Koordinace sociálního zabezpečení je velmi složitý systém a dosáhnout jeho naprosto dokonalé právní úpravy je nelehký úkol do budoucna. ČR a SR se přesto po vstupu do EU snaží zabezpečit zkoordinování obou svých systémů tak, aby ulehčily svým občanům u některých institucí vyřizování jejich nároků na dávky ze systému sociálního zabezpečení. Ať už v některých oblastech pomocí zmiňované a dosud platné bilaterální smlouvy o sociálním zabezpečení nebo dohodou mezi některými institucemi, na základě které se nepoužívají E-formuláře.

Oproti ostatním členským státům nemají Česká a Slovenská republika problémy při jazykové komunikaci a tím, že oba státy vychází ze stejného systému sociálního pojištění, nemůže dojít k situaci, kdy v jednom členském státě jsou dávky poskytované z důchodového pojištění, v jiném ze zvláštního pojistného systému a v dalším jako státní nepříspevková dávka financována ze všeobecného zdanění, i když v některých oblastech jde Slovensko jinou cestou, např. v již zmiňovaném důchodovém pojištění, nebo v pojištění pro případ úrazu a nemoci z povolání.

Vzhledem k tomu, že hladké fungování koordinace sociálního zabezpečení je velmi náročné na spolupráci a výměnu informací mezi institucemi obou států, která v současné době probíhá zpravidla výměnou papírových formulářů, zasílaných běžnou poštou, může se stát, že k výplatě dávek ze systému sociálního zabezpečení i přes veškerou snahu kompetentních institucí dochází s několikaměsíčním zpožděním. Určitě by se tento stav zlepšil, kdyby docházelo k výměně informací elektronickou cestou. S tím se počítá v Nařízení č. 883/04, které ale dosud není účinné, a v kterém se mimo jiné zjednodušují podmínky koordinace jednotlivých druhů dávek, postupy a spolupráce institucí při stanovování nároků migrujících pracovníků.

Přesto je pro občany obou zemí přínosem, že ČR i SR jsou členy Evropské unie, kdy po rozpadu ČSFR došlo k opětovnému sjednocení obou zemí. Na základě volného pohybu osob došlo k rovnému zacházení v oblasti sociálního zabezpečení a zdravotní péče, kdy spousta Čechů a Slováků má v druhé zemi příbuzné a několik let zde pracovali a chtějí zase pracovat, aniž by nyní museli mít vyřízené povolení k zaměstnání.

Seznam použité literatury

- [1] ARNOLDOVÁ, A.: *Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení I. část*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 375 s., ISBN 80-246-0728-X
- [2] ČERNÁ, J., TRINNEROVÁ, D., VACÍK, A.: *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. 157 s., ISBN 80-86473-07-4
- [3] ČERNÁ, J., VACÍK, A.: *Právo sociálního zabezpečení v rámci Evropské unie*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 175 s., ISBN 80-86898-14-8
- [4] GALVAS, M., GREGOROVÁ, Z.: *Právo sociálního zabezpečení*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. 280 s., ISBN 80-210-3686-9
- [5] KOLDINSKÁ, K., PIKOROVÁ, G., ŠVEC, L., TOMEŠ, I.: *Sociální zabezpečení osob migrujících mezi státy EU*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. 229 s., ISBN 978-80-7179-622-0
- [6] KOTOUS, J. a kol.: *Sociální politika v evropských zemích (Sborník učebních textů)*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995. 143 s., ISBN 80-7184-099-8
- [7] KREBS, V. a kol.: *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi Publishing, 2007. 503 s.: ISBN 80-7357-276-1
- [8] MUNKOVÁ G.: *Sociální politika v evropských zemích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 189 s., ISBN 80-246-0780-8
- [9] TOMEŠ I.: *Sociální politika – teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. vyd. Praha: Socioklub, 2001. 262 s., ISBN 80-86484-00-9
- [10] FOLTÝNKOVÁ, D.: Sociální zabezpečení migrujících osob. *Národní pojištění*. 2005, roč. 36, č. 12, str. 12-14
- [11] LACKO, M.: Změny v systému sociálního pojištění ve Slovenské republice. *Národní pojištění*. 2006, roč. 37, č. 8/9, str. 19 – 22
- [12] RYCHTÁŘOVÁ, J.: Systémy sociálního zabezpečení v EU: 4. část – Slovensko. *Národní pojištění*. 2006, roč. 37, č. 5, str. 15-18.
- [13] *Nařízení Rady EHS č. 1408/71, o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané, samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství*
- [14] *Prováděcí pokyn vrchní ředitelky úseku sociálního pojištění č. 32/2006, Provádění Nařízení Rady (EHS) 1408/71 a 574/72 v oblasti příslušnosti k právním předpisům. ČSSZ, 2006*

- [15] *Prováděcí pokyn vrchní ředitelky úseku sociálního pojištění č. 34/2006, provádění Nařízení Rady (EHS) 1408/71 a Nařízení Rady 547/72 v oblasti nemocenského pojištění osob spadajících pod osobní rozsah nařízení podléhající českým právním předpisům. ČSSZ, 2006*
- [16] *Prováděcí pokyn vrchní ředitelky úseku sociálního pojištění č. 18/2007, Provádění Nařízení Rady (EHS) 1408/71 a 574/72 v oblasti příslušnosti k právním předpisům. ČSSZ, 2007*
- [17] *Metodický pokyn ředitelky ČSSZ č. 17/2008, provádění nařízení Rady (EHS) 1408/71 a nařízení Rady (EHS) 574/72 v oblasti peněžitých dávek v nemoci a mateřství. ČSSZ, 2008*
- [18] *Sdělení MZV č. 228/1993 Sb., Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení*
- [19] *Zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů*
- [20] *Zákon č. 187/2006 Sb. o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů*
- [21] *Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,*
- [22] *Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů*
- [23] *Zákon č. 227/1993 Sb., Smlouva mezi ČR a SR o vzájemném zaměstnávání občanů*
- [24] *Oficiální stránky České správy sociálního zabezpečení*
<http://www.cssz.cz/evropska-unie/>
- [25] *Oficiální stránky Evropské unie v České republice*
http://www.ec.europa.eu/ceskarepublika/index_cs.htm
- [26] *Oficiální stránky Ministerstva práce a sociálních věcí ČR*
<http://www.mpsv.cz/cs/>
- [27] *Oficiální stránky Sociálne poisťovne SR*
<http://www.socpoist.sk>
- [28] *Oficiální stránky Ministerstva práce, sociálnych vecí, a rodiny Slovenskej republiky*
<http://www.employment.gov.sk/index.php?SMC=1>
- [29] *Oficiální stránky Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky*
<http://www.upsvar.sk/>

Seznam příloh

- [1.] Příloha č. 1 Základní sociální události v právu sociálního zabezpečení
- [2.] Příloha č. 2 Věcný a osobní rozsah koordinačních Nařízení
- [3.] Příloha č. 3 Evropské formuláře v působnosti ČSSZ
- [4.] Příloha č. 4 ČR – základní organizace sociálního zabezpečení z hlediska koordinace
- [5.] Příloha č. 5 Instituce sociálního zabezpečení České republiky a Slovenské republiky
- [6.] Příloha č. 6 Úloha ČSSZ při provádění koordinačních Nařízení
- [7.] Příloha č. 7 Případová studie - pan Jozef
- [8.] Příloha č. 8 Případová studie – pan Karel
- [9.] Příloha č. 9 Případová studie – paní Mária
- [10.] Příloha č. 10 Případová studie – pan Václav
- [11.] Příloha č. 11 Případová studie – pan Otakar
- [12.] Příloha č. 12 Případová studie – pan Antonín
- [13.] Příloha č. 13 Případová studie – paní Lucia
- [14.] Příloha č. 14 Případová studie – paní Marcela
- [15.] Příloha č. 15 Případová studie – pan Igor
- [16.] Příloha č. 16 Případová studie – pan Tomáš

[1.] Příloha č. 1

Základní sociální události v právu sociálního zabezpečení:

Hlavními sociálními událostmi jsou: nemoc, úraz, těhotenství a mateřství, invalidita, stáří, smrt či narození dítěte.

Nemoc nebo porucha zdraví, kterou definujeme jako odchylku od fyziologického fungování organismu. Jde o omezení nebo nemožnost pracovní činnosti buď na určitou dobu nebo na trvalo. Subjekty zúčastněné na systému veřejného zdravotního pojištění, v případě, že nastane sociální událost spočívající v absenci zdraví, mají nárok na poskytnutí zdravotní péče v rozsahu a za podmínek stanovených zákonem o veřejném zdravotním pojištění. Oprávněnou osobou se kromě osoby postižené poruchou zdraví stávají i osoby, které se o postiženého starají.

Pracovní neschopnost je následek nemoci (poruchy zdraví), případně úrazu, kdy osoba postižená touto sociální událostí nemůže konat práci a ztráta pracovní schopnosti se projeví pak i ztrátou na výdělku. Na základě toho je občan zabezpečen peněžitou dávkou nemocenského pojištění, splňuje-li další podmínky, tj. musí být tohoto pojištění účasten a lékař mu pracovní neschopnost potvrdil. Pokud nastane sociální událost spočívající v nemoci rodinného příslušníka, který vzhledem k věku nebo k intenzitě onemocnění se nemůže sám o sebe v nemoci postarat, vzniká zaměstnanci, který o takovou osobu pečuje, nárok na pracovní volno a na hmotné zabezpečení ze systému nemocenského pojištění po zákonem stanovenou dobu.

Dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, který je chápán jako určitá míra zdravotního postižení snižující možnost pracovní činnosti. Osoba, u které trvá nepříznivý zdravotní stav po delší dobu, má nárok na zvláštní zdravotní péči a zvýšené hmotné zabezpečení.

Invalidita je dlouho trvající nepříznivý zdravotní stav, při němž osoba pracovní schopnosti nenabude v dohledné době a není ji možné řešit nemocenskými dávkami, a proto je třeba přispívat na jeho životní potřeby dlouhodobě a to dávkami z důchodového pojištění.

Těhotenství a mateřství, jehož cílem je zajistit matce co nejvyšší ochranu, aby mohla dítě donosit, porodit a pečovat o ně. Na základě toho je zakázána taková práce, která by ohrožovala těhotenství, případně mateřství. Dávky nemocenského pojištění kompenzují těhotným ženám a matkám případné poklesy příjmu a zabezpečují je po zákonem stanovenou dobu po porodu. Při péči o dítě do určité věkové hranice je pečující osoba zabezpečena dávkou ze systému státní sociální podpory.

Narození dítěte, které je spojeno se sociální událostí těhotenství a mateřství a kdy vzniká subjekt právního vztahu sociálního zabezpečení, je řešeno systémem státní sociální podpory.

Nezaopatřenost dítěte je událost dlouhodobého charakteru a spočívá v tom, že dítě samo nezískává prostředky k vlastní obživě, svoji aktivitu věnuje vzdělávání nebo přípravě na povolání. Právní předpisy omezují dobu trvání této nezaopatřenosti i časově do dosažení 26. roku věku dítěte. U osob, které jsou povinny dítě vyživovat, vznikají vyšší náklady, a proto je podpora ze strany státu řešena několika způsoby, jednak dávkami ze systému státní sociální podpory, sociální pomoci i sociálního pojištění.

Dosažení určitého věku, kdy biologické faktory určují životní etapy člověka a předurčují jeho fyzickou a duševní kondici. Sociální zabezpečení předpokládá, že každá životní etapa člověka je do jisté míry vhodná k určitým činnostem a tak i koncipuje dávky ze systému sociálního zabezpečení.

Smrt je událost, kterou vlastně zaniká subjekt právního vztahu sociálního zabezpečení, čímž také zanikají vztahy sociálního zabezpečení. Stejně tak ale můžeme zaznamenat vznik nových vztahů sociálního zabezpečení u těch osob, které byly v určitém osobním nebo vyživovaném vztahu k zemřelému. Tato sociální událost je řešena jednak dávkami ze systému sociálního pojištění, ale i dávkou ze systému státní sociální podpory při vypravení pohřbu.

Věcný a osobní rozsah koordinačních nařízení

Věcný rozsah

Věcný rozsah upravuje čl. 4 odst. 1. Nařízení 1408/71, které se vztahuje na všechny právní předpisy týkající se následujících **oborů sociálního zabezpečení** nezávisle na tom, zda se jedná o příspěvkové či nepříspěvkové soustavy:

- dávky v nemoci a mateřství,
- dávky v invaliditě,
- dávky ve stáří,
- dávky pozůstalým,
- dávky při pracovních úrazech a nemocech z povolání,
- pohřebné,
- dávky v nezaměstnanosti a rodinné dávky.

Přesný výčet dávek sociálního zabezpečení spadajících pod koordinační pravidla neexistuje. Předpisy EHS o sociálním zabezpečení se týkají všech národních legislativ v těchto oblastech a nezáleží na tom, zda jsou tyto dávky a podpory financovány z příspěvků, ani zdali jsou vypláceny zaměstnavateli, institucemi sociálního zabezpečení nebo orgány veřejné správy. Odstavec 2a článku 4 doplňuje věcný rozsah o další tzv. **zvláštní nepříspěvkové dávky**, které, ač obecně nespádají do rámce koordinace sociálního zabezpečení či jsou z jeho působnosti přímo vyňaté, slouží k poskytnutí doplňkové ochrany proti rizikům krytým dávkami v základním výčtu článku 4(1), jako specifická ochrana osob s postižením.

Podle všeobecných pravidel musí zaměstnanec, vykonávající výdělečnou činnost v některém z členských států EU a EHS dostávat v podstatě všechny dávky sociálního zabezpečení stanovené vnitrostátní legislativou, která se na něho vztahuje tak, jako jiný občan daného členského státu a to i tehdy, když má bydliště v jiném členském státě nebo když nemá státní občanství členského státu, v kterém vykonává výdělečnou činnost. Ne všechny dávky sociálního zabezpečení stanovené národními legislativami členských států však pokrývá Nařízení č. 1408/71. Bylo by nesmírně obtížné formulovat vyčerpávající definici koncepce sociálního zabezpečení, aby tato vymezila rozsah záležitostí, které pokrývají Nařízení Společenství týkající se sociálního zabezpečení migrujících pracovníků. Cílem Nařízení č. 1408/71 není proto stanovit definici toho, co je nebo není dávka sociálního zabezpečení. Jakýkoliv pokus o takovou definici by byl marný vzhledem k existujícím nesrovnalostem v tomto ohledu mezi národními legislativami, kde navíc nebyl záměr tyto harmonizovat.

Předpisy EHS se však nevztahují na záležitosti **sociální a zdravotní pomoci - asistence**. Výplata těchto dávek je zpravidla závislá na prověření majetkových poměrů a nejsou to přitom dávky spojené s některou z kategorií uvedených výše; dávky, které jsou založeny na dohodách mezi zaměstnavateli a odbory, i když je státní úřady prohlásí za závazné. Toto je případ mnoha existujících systémů penzijního připojištění a systémů předčasných důchodů; dávky podle speciálních systémů pro státní zaměstnance; dávky pro oběti války nebo následků války.

Významnou měrou se na formulování věcné působnosti Nařízení 1408/71 podílejí **judikáty Evropského soudního dvora**. Vycházejí z jednotlivých kauz lze doplnit, že ve smyslu Nařízení patří mezi dávky sociálního zabezpečení preventivní zdravotnická opatření, některá opatření na národní úrovni vztahující se k válečným akcím nebo náhradě za utrpení nebo újmu způsobenou nacistickým režimem, kterými se doplňují nebo provádějí obecná ustanovení o sociálním pojištění, pomoc při odborném vzdělávání, která je Evropským soudním dvorem považována za druh

podpory v nezaměstnanosti za podmínky, že se týká pracujících, kteří již jsou nezaměstnaní anebo těch, kteří jsou sice dosud zaměstnaní, ale hrozí jim nezaměstnanost, a nepříspěvkové dávky smíšeného typu, které jsou okrajovými dávkami vznikajícími v důsledku toho, že některé národní legislativy postupně integrují sociální pomoc se sociálním zabezpečením.

Ve všech členských státech podléhá nárok na některé dávky dovršením jistého předepsaného období. Podle této podmínky je třeba, aby dříve než dotyčná osoba získá nárok, platila příspěvky či po konkrétně stanovenou dobu pracovala nebo sídlila v příslušné zemi. Kdyby tato záležitost nebyla regulována na úrovni EHS, mohly by tyto kvalifikační doby stavět zaměstnané a samostatně výdělečně činné migrující pracovníky do nevýhodného postavení.

Osobní rozsah

Osobní rozsah Nařízení 1408/71 je zásadní otázkou pro rozhodování, má-li se v daném případě uplatnit koordinační mechanismus EU. Je vymezen články 1 a 2 Nařízení 1408/71 a Nařízením 589/2003, které původní osobní rozsah rozšiřuje. Zjednodušeně lze říci, že **ochrana předpisů EHS se v oblasti sociálního zabezpečení vztahuje na:**

- občany členského státu EU (respektive Evropského hospodářského prostoru), kteří se pohybují v rámci EU a jsou zaměstnaní či pracují jako osoby samostatně výdělečně činné,
- státní zaměstnanci,
- studující,
- důchodce,
- osoby bez státní příslušnosti a
- uprchlíky, pokud bydlí v členském státě EU,
- rodinné příslušníky,
- pozůstalé výše zmíněných osob bez ohledu na státní příslušnost i k žádné z členských zemí EU,
- za určitých podmínek i občany třetích států.

Osoby zaměstnané nebo samostatně výdělečně činné, které podléhají nebo podléhaly právním předpisům jednoho nebo více států, který je členem EU (nebo Evropského ekonomického prostoru), a jsou nebo byly pojištěny podle legislativy těchto států, a které jsou státními příslušníky jednoho nebo více členských států nebo které jsou osobami bez státní příslušnosti nebo uprchlíky bydlícími na území jednoho z členských států, jakož i na příslušníky jejich rodin a osoby po nich přežívající; ve smyslu poslední novelizace (Nařízení 1290/97) požívají omezené ochrany pro případ poskytnutí nezbytných dávek během studia v jiných členských státech i studenti).

Důchodce, kteří jsou občany členských států, i když se stali důchodci ještě předtím, než se jejich země stala členem EU (nebo Evropského ekonomického prostoru),

Na **rodinné příslušníky** a **pozůstalé** po osobách zaměstnaných nebo samostatně výdělečně činných a studentech, které podléhaly právním předpisům jednoho nebo více členských států, bez ohledu na státní příslušnost těchto osob v případech, kdy jejich pozůstalí jsou státními příslušníky jednoho z členských států, nebo osobami bez státní příslušnosti nebo uprchlíky bydlícími na území jednoho z členských států. Jejich ochrana je však omezena na práva, která nabyt příslušný pracovník nebo důchodce (např. zdravotní pojištění jako rodinní příslušníci, rodinné přídatky, vdovské nebo sirotčí důchody).

Státní zaměstnanci a osoby, které v souladu s platnými zákony jsou za takové osoby považovány, pokud podléhaly nebo podléhají zákonům členských států, ke kterým se vztahuje tento předpis, a jejich rodinné příslušníky, kteří však požívají ochrany, jen pokud nejsou pojištěni ve zvláštních systémech pojištění pro státní zaměstnance, ale ze všeobecného systému, který pokrývá veškeré (aktivní) obyvatelstvo.

Pojem „**pracovník**“, jak ho definuje článek 1(a) Nařízení 1408/71, má obecnou působnost a pokrývá každou osobu, která má postavení osoby pojištěné podle zákonů o sociálním zabezpečení jednoho nebo více členských států, ať již vykonává povolání nebo obchodní činnost či nikoliv. (Působnost Nařízení, takto vymezená, značně přesahuje užší vymezení svobody pohybu pracovníků, jak je zaručuje Smlouva EHS.) V rámci osobního rozsahu existuje několik dalších kategorií pracovníků, kteří splňují podmínky stanovené článkem 1(a) Nařízení 1408/71, ale na které se vzhledem k povaze práce, kterou vykonávají, vztahují zvláštní ustanovení. Ta mohou stanovit buď odlišné nároky na některé dávky (např. přeshraniční pracovníci neboli pendleři) nebo se omezují na přiřazení pod působnost právních předpisů jiného členského státu než stanoví všeobecná pravidla (např. diplomaté). Jedná se o **přeshraniční pracovníky, sezónní pracovníky, vyslané osoby, námořníky, osoby zaměstnané na diplomatických zastupitelstvích a konzulárních úřadech, pomocný personál EHS**.

Působnost ve vztahu na občany třetích států definuje Nařízení Rady 859/03, ale pouze v případech, kdy současně splní podmínku tím, že legálně pobývají na území členského státu (určení legálního pobytu se posuzuje pouze podle národního práva) a nachází se v situaci, která není v žádném ohledu omezena na území jediného členského státu (pokud dotyčný občan třetího státu pracoval pouze ve třetím státě a jediném členském státě, koordinační nařízení se neaplikuje, nýbrž případ se posuzuje podle vnitrostátní právní úpravy, popř. bilaterální smlouvy, pokud tato existuje).

Evropské formuláře v působnosti ČSSZ

Žádost o dávku sociálního zabezpečení, její přiznání a vyplacení na národní úrovni jsou spojeny s vyplňováním různých formulářů a dodržováním určitých postupů. Formuláře jsou nezbytné i při jednání s cizími institucemi sociálního zabezpečení

Na základě toho se používají v EU k výměně informací mezi institucemi v oblasti sociálního zabezpečení a při posuzování nároku na dávku evropské formuláře, tzv. **E-formuláře**. Vypracovala je Administrativní komise pro sociální zabezpečení migrujících pracovníků a jsou k dispozici ve všech oficiálních jazycích EU. Všechny formuláře jsou zpracovávány v zrcadlové podobě podle dohodnutého vzoru ve všech jazycích členských států EU. To umožňuje jak institucím, tak i samotným občanům jejich relativně snadné použití i bez znalosti cizího jazyka. E-formuláře si občan nevyplňuje sám, ale vydává mu je kompetentní instituce přímo nebo na základě předložené žádosti. Některé E-formuláře jsou určeny pouze pro výměnu informací mezi institucemi různých států.

Podle charakteru, k jakému účelu jsou jednotlivé E-formuláře používány, jsou tyto formuláře rozděleny do několika skupin:

- E 100 ⇒ vysílání pracovníků, formuláře týkající se dávek v nemoci a mateřství (včetně věcných dávek)
- E 200 a E 500 ⇒ týkající se důchodů
- E 300 ⇒ týkající se nezaměstnanosti
- E 400 ⇒ týkající se rodinných dávek
- E 600 ⇒ týkající se nepříspěvkových dávek
- E 001 ⇒ žádost o informace, sdělení informací, žádost o formuláře nebo urgence.

ČSSZ jako hlavní kompetentní instituce v ČR se netýkájí všechny uvedené řady E formulářů. Odpovídá pouze za takové, které vycházejí z její působnosti. Mimo to se podílí na potvrzování i těch formulářů, které se netýkají její působnosti, ale mají vazbu na doby pojištění, zaměstnání nebo poskytování dávek důchodového pojištění, neboť ČSSZ jako jediná instituce eviduje doby pojištění, resp. zaměstnání po celou dobu života osob. Poskytuje tak informace ostatním českým kompetentním institucím na jejich vyžádání, např. spolupracuje s úřady práce, Centrem mezistátních úhrad. Přesto ČSSZ nemá k dispozici veškeré údaje, které mohou být na formulářích vyžadovány. Spolupracuje proto s ostatními českými kompetentními institucemi.

Jedná se především o tyto formuláře:

1/ Evropské formuláře v působnosti ČSSZ

Evropské formuláře pro oblast příslušnosti k právním předpisům

Formulář E 101 ⇒ Potvrzení o příslušnosti k právním předpisům. Používá se jako potvrzení k příslušnosti k právním předpisům v určitém členském státě EU. Používá se v případě vyslání zaměstnance nebo OSVČ do členského státu, pro souběžný výkon činností ve více členských státech a při udělení výjimky z právních předpisů.

Vysílání zaměstnanců a OSVČ a s tím související vystavování formulářů E 101 zajišťují OSSZ. Potvrzování souběhů a udělování výjimek postupují OSSZ k vyřízení na ČSSZ Praha.

Formulář E 102 ⇒ Prodloužení doby vyslání nebo samostatné výdělečné činnosti

Formulář E 103 ⇒ Uplatnění práva volby

Evropské formuláře pro peněžitě dávky v nemoci a mateřství

V oblasti nemocenského pojištění se používají formuláře, které slouží pro přiznání nároku na dávku nemocenského pojištění.

Formulář E 104 ⇒ Potvrzení týkající se sčítání dob pojištění, zaměstnání nebo bydlení

Formulář E 105 ⇒ Potvrzení týkající se rodinných příslušníků zaměstnané osoby nebo osoby samostatně výdělečně činné, na které bude brán zřetel při výpočtu peněžitých dávek v případě pracovní neschopnosti

Formulář E 115 ⇒ Žádost o poskytnutí peněžitých dávek v případě pracovní neschopnosti

Formulář E 116 ⇒ Lékařská zpráva týkající se pracovní neschopnosti

Formulář E 117 ⇒ Poskytování peněžitých dávek v případě mateřství a pracovní neschopnosti

Formulář E 118 ⇒ Oznámení o neuznání nebo ukončení pracovní neschopnosti

Formulář E 119 ⇒ Potvrzení týkající se nároku nezaměstnaných osob a jejich rodinných příslušníků na dávky na základě pojištění nemoci a mateřství

Formuláře používané v oblasti důchodového pojištění

Formulář E 201 ⇒ Potvrzení týkající se sčítání dob pojištění nebo dob bydlení

Formulář E 202 ⇒ Posouzení žádosti o starobní důchod

Formulář E 203 ⇒ Posouzení žádosti o pozůstalostní důchod

Formulář E 204 ⇒ Posouzení žádosti o invalidní důchod

Formulář E 205 ⇒ Potvrzení týkající se dob pojištění

Formulář E 206 ⇒ Potvrzení týkající se dob zaměstnání v dolech a obdobných podnicích

Formulář E 207 ⇒ Potvrzení týkající se historie osobního pojištění

Formulář E 210 ⇒ Oznámení o rozhodnutí ve věci žádosti o důchod

Formulář E 211 ⇒ Shrnutí rozhodnutí

Formulář E 213 ⇒ Podrobná lékařská zpráva

2/ Formuláře mimo působnost ČSSZ, kde ČSSZ/OSSZ pouze potvrzuje některé údaje

Zdravotní pojištění

Formulář E 120 ⇒ Potvrzení o nároku na věcné dávky pro žadatele o důchod a jejich rodinné příslušníky

Formulář E 121 ⇒ Potvrzení pro registraci důchodců a aktualizace seznamů

Dávky v nezaměstnanosti

Formulář E 301 ⇒ Potvrzení týkající se dob, které budou brány v úvahu pro poskytování dávek v nezaměstnanosti

Formulář E 405 ⇒ Potvrzení pro účely sčítání dob pojištění, zaměstnání nebo samostatné výdělečné činnosti nebo postupného zaměstnání v několika členských státech, o datech, ve kterých náleží výplata podle právních předpisů těchto států

Formulář E 411 ⇒ Žádost o informace o nároku na rodinné dávky v členských státech, kde rodinní příslušníci bydlí

3/ Další informace

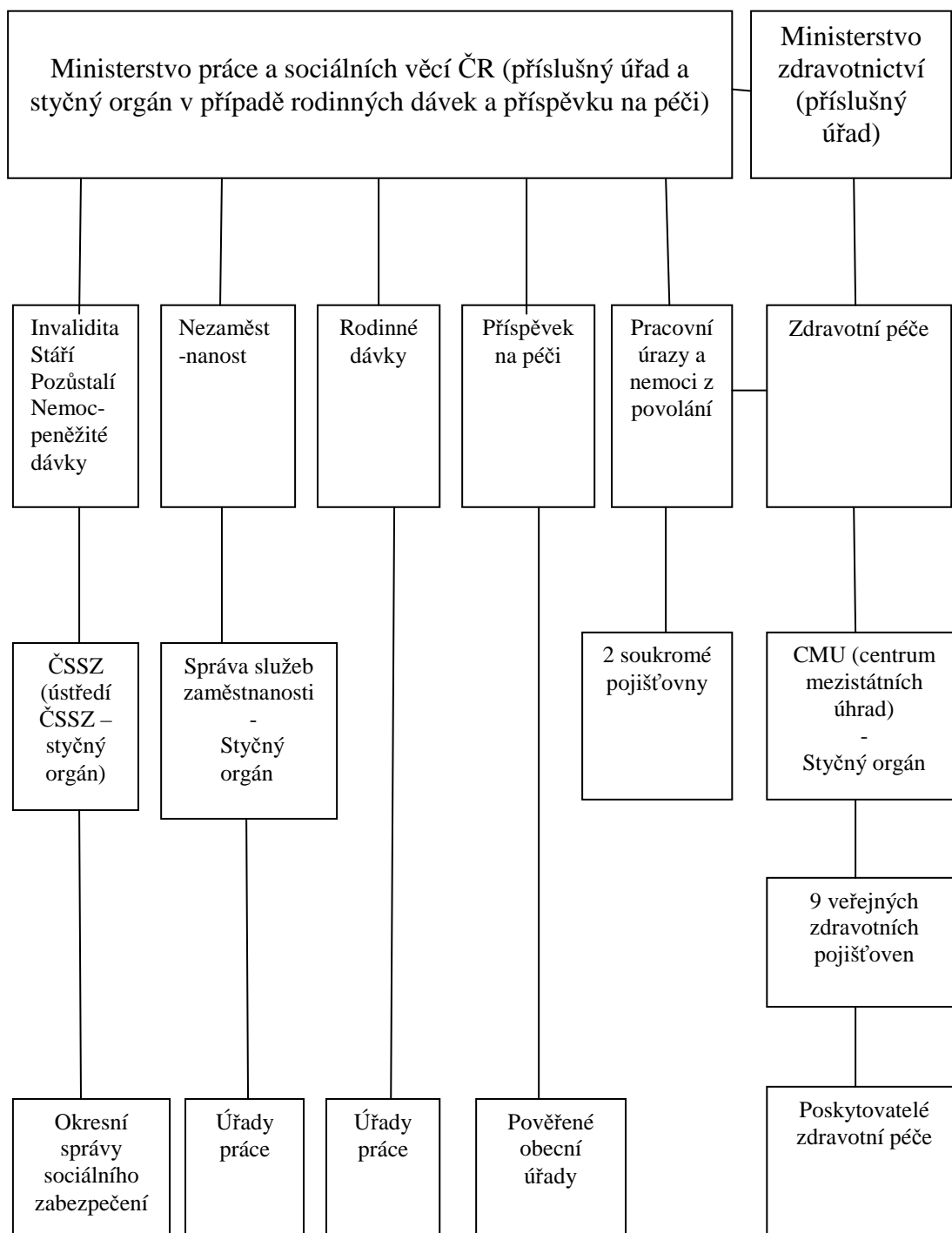
V případě, že občané cestují do zahraničí jako turisté, nevystavuje ČSSZ žádné formuláře (na rozdíl od zdravotních pojišťoven). V případech, kdy budou občané migrovat za účelem výkonu práce nebo činnosti do jiného členského státu, je nutné kontaktovat příslušnou správu sociálního zabezpečení. Při nedodržení těchto postupů se český občan pracující v jiném členském státě vystavuje nebezpečí, že nesplní řádně své povinnosti vůči příslušnému nositeli pojištění v ČR anebo v cizině. Totéž platí i v případě, že je na území ČR anebo českou organizací (nebo její organizační složkou) zaměstnáván občan jiného členského státu.

Věcné dávky = Vztahují se na lékařskou a zubní péči, léky a hospitalizaci a na přímé platby, které mají za účel proplacení těchto nákladů.

Nepříspěvkové dávky = V ČR je nepříspěvkovou dávkou sociální příplatek (příjmově testovaná dávka poskytovaná rodiči pečujícím o nezaopatřené dítě – na výši dávky má vliv příjem /se zvyšujícím příjmem se dávka snižuje/ i různé sociální situace rodiny / stupeň zdravotního postižení dítěte, osamělost rodiče, stupeň zdravotního postižení dítěte/).

[4.] Příloha č. 4

ČR – základní organizace sociálního zabezpečení z hlediska koordinace

[5.] Příloha č. 5

Instituce sociálního zabezpečení České republiky a Slovenské republiky

V Prováděcím nařízení 574/72 jsou v přílohách uvedeny seznamy úřadů, institucí a orgánů všech členských států včetně ČR a SR.

Příloha 1: Příslušné úřady

Příslušný úřad znamená ministerstva nebo ekvivalentní autoritu odpovědnou za soustavu sociálního zabezpečení na celém nebo na části příslušného státního území

ČR:

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

Ministerstvo zdravotnictví ČR (zdravotní pojištění a zdravotní péče)

Ministerstvo obrany ČR (u vojáků z povolání) – nemocenské a důchody

Ministerstvo vnitra ČR (u příslušníků policie) – nemocenské a důchody

Ministerstvo spravedlnosti ČR (u příslušníků vězeňské služby) – nemocenské a důchody

Ministerstvo financí ČR (u příslušníků celní správy) – nemocenské a důchody

SR:

Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny SR

Ministerstvo zdravotnictví SR

Příloha 2: Kompetentní instituce

- Instituce, u které je dotyčná osoba pojištěna v době aplikace dávky
- Instituce, u níž dotyčné osobě vznikne nárok nebo by vznikl nárok, kdyby tato osoba (její rodinný příslušník) bydlela na území členského státu, na němž má instituce sídlo
- Instituce označená příslušným úřadem dotyčného členského státu
- V případě soustavy vztahující se k ručení zaměstnavatele za dávky uvedené v článku 4(1), buď zaměstnavatele nebo příslušníka pojistitele nebo, pokud takový není, instituci určenou příslušným úřadem příslušného členského státu

ČR:

Nemoc a mateřství

- Věcné dávky: zdravotní pojišťovna, u které je osoba pojištěna
- Peněžité dávky
 - Všeobecně: ČSSZ a její regionální složky
 - Pro ozbrojené složky
 - Vojáci z povolání: specializovaný útvar Ministerstva obrany ČR
 - Příslušníci policie: specializovaný útvar Ministerstva vnitra ČR
 - Příslušníci vězeňské služby: specializovaný útvar Ministerstva spravedlnosti ČR
 - Příslušníci celní správy: specializovaný útvar Ministerstva financí ČR

Invalidita, stáří, úmrtí (důchody)

- Všeobecně: ČSSZ
- Pro ozbrojené složky
 - Vojáci z povolání: specializovaný útvar Ministerstva obrany ČR
 - Příslušníci policie: specializovaný útvar Ministerstva vnitra ČR
 - Příslušníci vězeňské služby: specializovaný útvar Ministerstva spravedlnosti ČR

- Příslušníci celní správy: specializovaný útvar Ministerstva financí ČR

Pracovní úrazy a nemoci z povolání

- Věcné dávky: zdravotní pojišťovna, u které je osoba pojištěna
- Peněžité dávky:

Všeobecně:

- Náhrady za škodu: zaměstnavatel, event. v jeho zastoupení Česká pojišťovna, a.s.
- Důchody: ČSSZ
- Krátkodobé dávky: ČSSZ, regionální složky

Pro ozbrojené složky

- Vojáci z povolání: specializovaný útvar Ministerstva obrany ČR
- Příslušníci policie: specializovaný útvar Ministerstva vnitra ČR
- Příslušníci vězeňské služby: specializovaný útvar Ministerstva spravedlnosti ČR
- Příslušníci celní správy: specializovaný útvar Ministerstva financí ČR

Pohřebné

- Odbory státní sociální podpory na úřadech práce podle bydliště (pobyту) osoby

Dávky v nezaměstnanosti

- Úřady práce podle bydliště (pobyту) osoby

Rodinné dávky

- Odbory státní sociální podpory na úřadech práce podle bydliště (pobyту) osoby

SR:

Nemoc a mateřství:

A Peněžité dávky:

- obecně: Sociálna poisťovňa
- pro vojáky z povolání Armády Slovenské republiky a Železničního vojska:
- pro vojáky z povolání Vojsk ministerstva vnitra Slovenské republiky: Rozpočtové organizácie vojsk ministerstva vnútra v rámci Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
- pro příslušníky Policejního sboru: Rozpočtové a příspěvkové organizácie Policajného zboru v rámci Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
- pro příslušníky Železniční policie: Generálne riaditeľstvo Železničnej polície
- pro příslušníky Slovenské informační služby: Slovenská informačná služba
- pro příslušníky Sboru vězeňské a justiční stráže: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže
- pro celníky: Colné riaditeľstvo Slovenskej republiky

B. Věcné dávky: zdravotní pojišťovny.

Invalidita:

- obecně: Sociálna poisťovňa
- pro vojáky z povolání Armády Slovenské republiky a Železničního vojska: Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia
- pro příslušníky Policejního sboru a pro vojáky z povolání Vojsk ministerstva vnitra Slovenské republiky: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
- pro příslušníky Železniční policie: Generálne riaditeľstvo Železničnej polície
- pro příslušníky Slovenské informační služby: Slovenská informačná služba
- pro příslušníky Sboru vězeňské a justiční stráže: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže
- pro celníky: Colné riaditeľstvo Slovenskej republiky

Dávky ve stáří:

- obecně: Sociálna poisťovňa

- b) pro vojáky z povolání Armády Slovenské republiky a Železničního vojska: Vojenský úřad sociálního zabezpečenia
- c) pro příslušníky Policejního sboru a pro vojáky z povolání Vojsk ministerstva vnitra Slovenské republiky: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
- d) pro příslušníky Železniční policie: Generálne riaditeľstvo Železničnej polície
- e) pro příslušníky Slovenské informační služby: Slovenská informačná služba
- f) pro příslušníky Sboru vězeňské a justiční stráže: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže
- g) pro celníky: Colné riaditeľstvo Slovenskej republiky

Pozůstalostní dávky:

- a) obecně: Sociální poist'ovňa
- b) pro vojáky z povolání Armády Slovenské republiky a Železničního vojska: Vojenský úřad sociálního zabezpečenia
- c) pro vojáky z povolání Vojsk ministerstva vnitra Slovenské republiky: Rozpočtové organizácie vojsk ministerstva vnútra v rámci Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
- d) pro příslušníky Železniční policie: Generálne riaditeľstvo Železničnej polície
- e) pro příslušníky Slovenské informační služby: Slovenská informačná služba
- f) pro příslušníky Sboru vězeňské a justiční stráže: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže
- g) pro celníky: Colné riaditeľstvo Slovenskej republiky

Pracovní úrazy a nemoci z povolání:

A Peněžité dávky:

- a) obecně: Sociální poist'ovňa
- b) pro vojáky z povolání Armády Slovenské republiky a Železničního vojska: Vojenský úřad sociálního zabezpečenia
- c) pro vojáky z povolání Vojsk ministerstva vnitra Slovenské republiky: Rozpočtové organizácie vojsk ministerstva vnútra v rámci Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
- d) pro příslušníky Policejního sboru: Rozpočtové a příspěvkové organizácie Policajného zboru v rámci Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
- e) pro příslušníky Železniční policie: Generálne riaditeľstvo Železničnej polície
- f) pro příslušníky Slovenské informační služby: Slovenská informačná služba
- g) pro příslušníky Sboru vězeňské a justiční stráže: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže

B. Věcné dávky: zdravotní pojišť'ovny.

Pohřebné:

- a) příspěvek na pohřeb obecně: Úřad práce, sociálních věcí a rodiny SR;
- b) pro vojáky z povolání Armády Slovenské republiky a Železničního vojska: Vojenský úřad sociálního zabezpečenia
- c) pro příslušníky Policejního sboru a pro vojáky z povolání Vojsk ministerstva vnitra Slovenské republiky: Rozpočtové a příspěvkové organizácie v rámci Ministerstva vnútra Slovenskej republiky

Nezaměstnanost:

Sociální poist'ovňa

8. Rodinné dávky:

- a) pro zaměstnance: zaměstnavatelé
- b) po osoby samostatně výdělečně činné a pro důchodce: Sociální pois'ovňa
- c) pro ostatní osoby: Úřad práce, sociálních věcí a rodiny SR

Příloha 3: Instituce místa bydliště a instituce místa pobytu

Instituce kompetentní k poskytování dávek v místě, kde dotyčná osoby bydlí, respektive instituce kompetentní k poskytování dávek v místě, kde dotyčná osoby pobývá, podle právních předpisů, které provádí tato instituce nebo, v případech, kde žádná taková instituce není, instituci určenou příslušným úřadem příslušného členského státu

ČR

1. Věcné dávky: zdravotní pojišťovna (dle volby)
2. Peněžité dávky
 - a) V nemoci a mateřství: ČSSZ (ústředí a regionální úřadovny)
 - b) V invaliditě, stáří, úmrtí (důchody): ČSSZ (ústředí a regionální úřadovny)
 - c) V nezaměstnanosti: Úřady práce
 - d) Rodinné a ostatní dávky: Odbory státní sociální podpory na úřadech práce podle bydliště (pobytu) osoby

SR

Nemoc a mateřství:

A. Peněžité dávky:

- a) obecně: Sociálna poisťovňa
- b) pro vojáky z povolání Armády Slovenské republiky a Železničného vojska: Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia
- c) pro vojáky z povolání Vojsk ministerstva vnútra Slovenské republiky: Rozpočtové organizácie vojsk ministerstva vnútra v rámci Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
- d) pro příslušníky Policejného sboru: Rozpočtové a príspevkové organizácie Policajného zboru v rámci Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
- e) pro příslušníky Železniční policie: Generálne riaditeľstvo Železničnej polície
- f) pro příslušníky Slovenské informační služby: Slovenská informačná služba
- g) pro příslušníky Sboru vězeňské a justiční stráže: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže
- h) pro celníky: Colné riaditeľstvo Slovenskej republiky

B. Věcné dávky: zdravotní pojišťovny.

Invalidita:

- a) obecně: Sociálna poisťovňa
- b) pro vojáky z povolání Armády Slovenské republiky a Železničného vojska: Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia
- c) pro příslušníky Policejného sboru a pro vojáky z povolání Vojsk ministerstva vnútra: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
- d) pro příslušníky Železniční policie: Generálne riaditeľstvo Železničnej polície
- e) pro příslušníky Slovenské informační služby: Slovenská informačná služba
- f) pro příslušníky Sboru vězeňské a justiční stráže: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže
- g) pro celníky: Colné riaditeľstvo Slovenskej republiky

Dávky ve stáří:

- a) obecně: Sociálna poisťovňa
- b) pro vojáky z povolání Armády Slovenské republiky a Železničného vojska: Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia
- c) pro příslušníky Policejného sboru a pro vojáky z povolání Vojsk ministerstva vnútra Slovenské republiky: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

- d) pro příslušníky Železniční policie: Generálne riaditeľstvo Železničnej polície
- e) pro příslušníky Slovenské informační služby: Slovenská informačná služba
- f) pro příslušníky Sboru vězeňské a justiční stráže: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže
- g) pro celníky: Colné riaditeľstvo Slovenskej republiky

Pozůstalostní dávky:

- a) obecně: Sociálna poisťovňa
- b) pro vojáky z povolání Armády Slovenské republiky a Železničního vojska: Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia
- c) pro vojáky z povolání Vojsk ministerstva vnútra Slovenské republiky: Rozpočtové organizácie vojsk ministerstva vnútra v rámci Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
- d) pro příslušníky Železniční policie: Generálne riaditeľstvo Železničnej polície
- e) pro příslušníky Slovenské informační služby: Slovenská informačná služba
- f) pro příslušníky Sboru vězeňské a justiční stráže: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže
- g) pro celníky: Colné riaditeľstvo Slovenskej republiky

Pracovní úrazy a nemoci z povolání:

A. Peněžité dávky:

- a) obecně: Sociálna poisťovňa
- b) pro vojáky z povolání Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia Armády Slovenské republiky a Železničního vojska:
- c) pro vojáky z povolání Vojsk ministerstva vnútra Slovenské republiky: Rozpočtové organizácie vojsk ministerstva vnútra v rámci Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
- d) pro příslušníky Policejního sboru: Rozpočtové a příspěvkové organizácie Policajného zboru v rámci Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
- e) pro příslušníky Železniční policie: Generálne riaditeľstvo Železničnej polície
- f) pro příslušníky Slovenské informační služby: Slovenská informačná služba
- g) pro příslušníky Sboru vězeňské a justiční stráže: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže
- h) pro celníky: Colné riaditeľstvo Slovenskej republiky

B. Věcné dávky: zdravotní pojišťovny.

Pohřebné:

- a) příspěvek na pohřeb obecně: Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny SR;
- b) pro vojáky z povolání Armády Slovenské republiky a Železničního vojska: Vojenský úrad sociálneho zabezpečenia
- c) pro příslušníky Policejního sboru a pro vojáky z povolání Vojsk ministerstva vnútra Slovenské republiky: Rozpočtové a příspěvkové organizácie v rámci Ministerstva vnútra Slovenskej republiky

Nezaměstnanost:

Sociálna poisťovňa

Rodinné dávky:

- a) pro zaměstnance: zaměstnavatelé;
- b) pro osoby samostatně výdělečně činné a pro důchodce: Sociálna poisťovňa
- c) pro ostatní osoby: Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny SR“;

Příloha 4: Styčné orgány

- a) Příslušné orgány mohou určit styčné orgány, které mohou mezi sebou komunikovat
- b) Kterákoli instituce členského státu a kterákoli osoba bydlící nebo pobývající na území členského státu, může podat žádost u instituce jiného členského státu buď přímo nebo prostřednictvím styčných orgánů
- c) V případech stanovených Prováděcím nařízením 572/72 článek 4(10) jsou členské státy povinny určit instituce pověřené implementací těchto ustanovení

ČR

Dle přílohy 4 Prováděcího nařízení 574/72

- 1. Věcné dávky: Centrum mezistátních úhrad
- 2. Peněžité dávky:
 - a. Nemoc a mateřství: ČSSZ (ústředí a OSSZ)
 - b. V invaliditě, stáří, úmrtí (důchody): ČSSZ
 - c. Za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání hrazených zaměstnavatelem: MPSV
 - d. V nezaměstnanosti: MPSV – Správa služeb zaměstnanosti
 - e. Rodinné a ostatní dávky: MPSV

Dle přílohy 10 Prováděcího nařízení 574/72 (Instituce a úřadovny určené příslušnými orgány)

- 1. Pro účely provádění čl. 14(1)(b) a 17 Nařízení a pro účely provádění čl. 10(b), 11(1), 11a(1), 12a, 13(2) a (3), 14(1), (2) a (3), 80(2), 81 a 85(2) Prováděcího nařízení: ČSSZ
 - a. Vysílání pracovníků
 - b. Vydávání potvrzení o dobách pojištění nebo zaměstnání
 - c. Potvrzení pro výpočet dávek
 - d. Potvrzení o dobách zaměstnání nebo samostatně výdělečné činnosti
- 2. Pro účely provádění článků 38(1), 70(1), 82(2) a 86(2) Prováděcího nařízení (potvrzení týkající se rodinných příslušníků, na které je třeba vzít zřetel při výpočtu dávek): obecní úřad (správní orgán) dle místa, kde rodinní příslušníci bydlí
- 3. Pro účely provádění článku 102(2) Prováděcího nařízení (pokud jde o refundaci nákladů za věcné dávky podle článků 36 a 63 Nařízení): Centrum mezistátních úhrad
- 4. Pro účely provádění článku 102(2) Prováděcího nařízení (pokud jde o refundaci dávek v nezaměstnanosti podle čl. 70 Nařízení): MPSV – Správa služeb zaměstnanosti

SR

1. Peněžité dávky:

- a) Nemoc a mateřství: Sociálna poisťovňa
- b) Invalidní dávky: Sociálna poisťovňa
- c) Dávky ve stáří: Sociálna poisťovňa
- d) Pozůstalostní dávky: Sociálna poisťovňa
- e) Pracovní úrazy a nemoci z povolání: Sociálna poisťovňa
- f) Pohřebné: Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky
- g) Nezaměstnanost: Sociálna poisťovňa
- h) Rodinné dávky: Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky

2. Věcné dávky: Všeobecná zdravotná poisťovňa

Příloha 10: Instituce a úřady určené příslušnými orgány

ČR

MPSV a Ministerstvo zdravotnictví určilo dle článku 4(10) Prováděcího nařízení 574/72 instituce a úřady přímo odpovědné za provádění konkrétních ustanovení Koordinačních nařízení:

ČSSZ: pro účely provádění čl. 14(1)(b) a 17 Nařízení a pro účely provádění čl. 10(b), 11(1), 11a(1), 12a, 13(2) a (), 14(1), (2) a (3), 80(2), 81 a 85(2) Prováděcího nařízení:

- Vysílání pracovníků
- Vydávání potvrzení o dobách pojištění nebo zaměstnání
- Potvrzení pro výpočet dávek
- Potvrzení o dobách zaměstnání nebo samostatně výdělečné činnosti pro účely rodinných dávek

Obecní úřad (správní orgán) dle místa, kde rodinní příslušníci bydlí: pro účely provádění článků 38(1), 70(1), 82(2) a 86(2) Prováděcího nařízení:

- Potvrzení týkající se rodinných příslušníků, na které je třeba vzít při výpočtu dávek zřetel

Centrum mezistátních úhrad: pro účely provádění čl. 102(2) Prováděcího nařízení:

- Refundace nákladů za věcné dávky podle článků 36 a 63 Nařízení

MPSV – Správa služeb zaměstnanosti: pro účely provádění článku 102(2) Prováděcího nařízení:

- Refundace dávek v nezaměstnanosti podle čl. 70 Nařízení

SR

1. Pro účely uplatňování článku 17 nařízení: Ministerstvo práce sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky

2. Pro účely uplatňování čl. 6 odst. 1 prováděcího nařízení: Sociálna pois'ovňa

3. Pro účely uplatňování článku 8 prováděcího nařízení:

a) Peněžité dávky: Sociálna pois'ovňa

b) Věcné dávky: příslušná zdravotní pojišť'ovna.

4. Pro účely uplatňování článku 10b prováděcího nařízení:

a) Dávky v případě nemoci, mateřství, invalidity, stáří, úmrtí, pracovních úrazů a nemocí z povolání: Sociálna pois'ovňa

b) Rodinné dávky: příslušné instituce vyplácející rodinné dávky;

c) Dávky v nezaměstnanosti: Sociálna pois'ovňa

d) Věcné dávky: příslušná zdravotní pojišť'ovna.

5. Pro účely uplatňování čl. 11 odst. 1 prováděcího nařízení: Sociálna pois'ovňa

6. Pro účely uplatňování čl. 11a odst. 1, článku 12a, čl. 13 odst. 3, čl. 14 odst. 1, 2 a 3 prováděcího nařízení: Sociálna pois'ovňa ; pro věcné dávky: příslušná zdravotní pojišť'ovna.

7. Pro účely uplatňování čl. 38 odst. 1 a čl. 70 odst. 1 prováděcího nařízení: Sociálna pois'ovňa

8. Pro účely uplatňování čl. 80 odst. 2, článku 81 a čl. 82 odst. 2 prováděcího nařízení:

Sociálna pois'ovňa

9. Pro účely uplatňování čl. 85 odst. 2 prováděcího nařízení: Sociálna pois'ovňa

10. Pro účely uplatňování čl. 86 odst. 2 prováděcího nařízení: místní úřad podle místa

bydliště rodinných příslušníků příslušný ve věcech osobního stavu.

11. Pro účely uplatňování čl. 91 odst. 2 prováděcího nařízení (v souvislosti s vyplácením dávek podle článků 77 a 78 nařízení):

a) pro zaměstnance: zaměstnavatelé;

b) pro osoby samostatně výdělečně činné a pro důchodce: Sociálna pois'ovňa

c) pro ostatní osoby: okresní úřady.

12. Pro účely uplatňování čl. 102 odst. 2 prováděcího nařízení:

- a) v souvislosti s náhradami podle článků 36 a 63 nařízení: Všeobecná zdravotná poisťovňa
- b) v souvislosti s náhradami nákladů podle článku 70 nařízení: Sociálna poisťovňa

13. Pro účely uplatňování článků 109 a 110 prováděcího nařízení:

- a) dávky v případě nemoci, mateřství, invalidity, stáří, pracovních úrazů a nemocí z povolání: Sociálna poisťovňa
- b) věcné dávky: příslušná zdravotní pojišťovna;
- c) dávky v nezaměstnanosti: Sociálna poisťovňa

14. Pro účely uplatňování článku 113 prováděcího nařízení: příslušná zdravotní pojišťovna.

Úloha ČSSZ při provádění koordinačních Nařízení

ČSSZ jako orgán státní správy vykonává působnost v oblasti sociálního zabezpečení (důchodového pojištění a nemocenského pojištění) a lékařské posudkové služby. Kompetence ČSSZ jsou upraveny zákonem ČNR č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

Podle koordinačních nařízení EU je ČSSZ **styčným orgánem** (s výjimkou resortů obrany, vnitra, spravedlnosti a financí) vůči členským státům jako kompetentní instituce pro:

- důchody (ústředí ČSSZ – odbor mezinárodních důchodových agend),
- peněžité dávky v nemoci a mateřství (správy sociálního zabezpečení),
- peněžité dávky nemocenského pojištění vyplácené při pracovních úrazech a nemocích z povolání (správy sociálního zabezpečení),
- peněžité dávky důchodového pojištění vyplácené při pracovních úrazech a nemocích z povolání (ústředí ČSSZ – odbor mezinárodních důchodových agend),
- určování příslušnosti k právním předpisům, včetně vysílání pracovníků (ústředí ČSSZ – referát vysílání pracovníků).

Na ČSSZ jsou od 1. 5. 2004 zřízena **kontaktní místa pro EU**, kam se klienti mohou obracet se svými dotazy a žádostmi týkajícími se jejich práv a povinností z hlediska důchodového a nemocenského pojištění při volném pohybu v rámci EU.

Kontaktní místa jsou zřízena:

- na všech okresních správách sociálního zabezpečení,
- na centrálním pracovišti Pražské správy sociálního zabezpečení,
- na územních pracovištích Pražské správy sociálního zabezpečení,
- a v informační kanceláři ústředí ČSSZ.

Evropská agenda uplatňuje především dvě základní funkce:

1. **Vykonává klientský servis** – tj. vyřizování dotazů občanů v souvislosti se všeobecnými informacemi o dávkách ve své působnosti, o příslušnosti k právním předpisům, podávání informací v rámci aplikace koordinačních nařízení a mezinárodních smluv o sociálním zabezpečení
2. **Vykonává vlastní evropskou agentu** – tj. částečně vyplňuje E formuláře, postupuje je včetně ostatních dokladů příslušným subjektům. Dalšími aktivitami jsou například:
 - Posouzení nároku na dávku
 - Výpočet dávky
 - Vystavení rozhodnutí
 - Komunikace s nositeli pojištění členských států
 - Doplnění příslušných E-formulářů
 - Korespondence se zahraničním nositelem pojištění
 - Výplata dávky
 - Kontrola trvání podmínek nároku

Případová studie – pan Jozef

Pan Josef je občan SR, kde má i trvalý pobyt a odkud pobírá starobní důchod, a v současné době se zdržuje v ČR v okrese Louny. České zdravotní pojišťovně byl slovenskou zdravotní pojišťovnou zaslán formulář E 121 – potvrzení pro registraci důchodců a jejich rodinných příslušníků, na základě kterého má důchodce pobírajícího důchod z jednoho členského státu a bydlícího na území druhého členského státu nárok na plnou zdravotní péči. Podmínkou je, že nepobírá důchod ve státě přechodného pobytu. Na základě tohoto formuláře byl důchodce zaregistrován u Všeobecné zdravotní pojišťovny v Lounech a péče je za něj hrazena pojišťovnou SR. Platby od slovenské zdravotní pojišťovny jsou paušální, a to v ročních paušálních platbách. Tento klient byl na Slovensku přihlášen jako OSVČ, ale nikdy se neodhlásil. Pravděpodobně chybou úřednice ve slovenské zdravotní pojišťovně mu byl vydán formulář E121 s platností od 1. 9. 2004. Po zjištění chyby se slovenská zdravotní pojišťovna snaží tento formulář zpětně zrušit, toto však není v souladu s Nařízením, a tak registrace klienta jako našeho pojištěnce trvá dál. Bylo zde zjištěno i čerpání zdravotní péče – dialýza.

Případová studie – pan Karel

Pan Karel je Slovák s trvalým pobytem na Slovensku a s přechodným bydlištěm v ČR. Jeho rodina žije na Slovensku, přičemž manželka je v evidenci úřadu práce a děti jsou ještě nezaopatřené. Pan Karel pracuje u zaměstnavatele s místem výkonu práce na území ČR a na základě toho odvádí pojištění do České republiky a je i v ČR zdravotně pojištěn. Vzhledem k tomu, že Nařízení 1408/71 uvádí, že občan s bydlištěm ve smyslu Nařízení 1408/71 ve státě EU je z titulu výkonu výdělečné činnosti pojištěn ve státě, ve kterém vykonává výdělečnou činnost, a na základě toho jsou na tuto osobu z hlediska pojištění (účasti ve všech systémech sociálního zabezpečení) navázáni i nezaopatření rodinní příslušníci. Proto mu byl Všeobecnou zdravotní pojišťovnou v Lounech vystaven evropský průkaz zdravotního pojištění

Pan Karel se obrátil na pobočku VZP v Lounech a žádal o vystavení formuláře E 106, kterým by se prokazoval při nároku na zdravotní péči pro sebe i své nezaopatřené příslušníky rodiny v SR. Formulář E 106 mu byl vystaven, ale slovenská zdravotní pojišťovna zaregistrovala jako českého pojištěnce pouze pana Karla, neboť v případě Slovenska jde ale o zcela specifickou situaci, neboť s účinností od 1. 9. 2005 nejsou na základě slovenské legislativy na výdělečně činné osoby ze Slovenska navazováni v ČR jejich nezaopatření rodinní příslušníci, tito tedy nejsou v ČR zdravotně pojištěni a jsou i nadále pojištěnci slovenské zdravotní pojišťovny a měli by tedy přispívat do systému zdravotního pojištění v SR. Z uvedeného vyplývá, že na manželku a děti se nevztahují české právní předpisy platné v oblasti zdravotního pojištění, přesto mají jeho rodinní příslušníci na základě Nařízení 1408/71 nárok na nezbytnou zdravotní péči v ČR.

Případová studie – paní Mária

U zaměstnavatele v okrese Louny je zaměstnána paní Mária, která v prosinci 2008 onemocněla, a její pracovní neschopnost bude nejspíš dlouhodobá. Zaměstnavatel ji přihlásil k nemocenskému pojištění v září 2008, před tím v ČR nikdy nemocensky pojištěna nebyla. Dosud u tohoto zaměstnavatele nebyla v pracovní neschopnosti. Její trvalé bydliště je na Slovensku, pracovní neschopnost ji vystavil slovenský lékař. Tuto pracovní neschopenku odevzdala paní Mária svému zaměstnavateli a ten se obrátil na OSSZ Louny, zda si musí paní Mária nechat vystavit evropské formuláře E 115 až E 118, které slouží jinak k uplatnění nároku na peněžité dávky v nemoci a mateřství v rámci EU.

Vzhledem k tomu, že mezi Sociální pojišťovnou a ČSSZ je uzavřená dohoda o vzájemné spolupráci v oblasti sociálního zabezpečení, uznávají si příslušné české a slovenské instituce vzájemně potvrzení o začátku, trvání a skončení dočasné pracovní neschopnosti. Účetnímu dotyčného zaměstnavatele bylo vysvětleno, že na základě této dohody, v případě, že zmíněné doklady nostrifikuje lékař instituce státu příslušného k poskytování nemocenského, tj. lékař ČSSZ ref. LPS na OSSZ Louny opatří doklad úředním razítkem a svým podpisem, neboť u pracovní neschopnosti je doba léčení delší než 30 kalendářních dní, a pak lze na tyto doklady vyplatit paní Márii nemocenské dávky. V případě, že paní Mária nedoloží přehled pracovních neschopností v ČR a SR od září 2007, budou ji nemocenské dávky vyplaceny pouze po dobu nemocenského pojištění v ČR.

[10.] Příloha č. 10

Případová studie – pan Václav

Pan Václav žádá o přiznání českého starobního důchodu, přičemž v českém systému byl pojištěn celkem 12 let. Vedle toho však získal dobu pojištění na Slovensku, kde do rozpadu ČSFR žil a pracoval v celkové délce 23 let. Podmínkou nároku na český starobní důchod podle § 29 zákona č. 155/1995 Sb. je získání doby pojištění nejméně 25 let (nebo 15 let, pokud je žadatel starší 65 let věku). Česká doba pojištění by tedy panu Václavovi nestačila pro vznik nároku na důchod. Přihlédne-li se však ke slovenské době pojištění, je podmínka potřebné doby pojištění splněna a pan Václav má v ČR nárok na starobní důchod.

Případová studie – pan Otakar

Pan Otakar je občanem ČR s trvalým pobytem v okrese Louny. Dne 1. 6. 2008 požádal o zprostředkování zaměstnání a o podporu v nezaměstnanosti. Předložil zápočtový list, ze kterého vyplývalo, že poslední zaměstnání vykonával ve spol. s r.o. EUROKART Trenčín. Úřad práce v Lounech požádal formulářem E001 Sociální pojišťovnu v Trenčíně o vydání formuláře E301, kterým uchazeč dokládá zaměstnání s pojištěním.

Z formuláře E301 Úřad práce v Lounech zjistil, že pan Otakar pracoval u výše uvedené firmy od 8. 1. 2008 do 31. 5. 2008 jako řezník a po celou dobu byl pojištěn.

Protože neměl nárok na podporu v nezaměstnanosti dle článku 69 Nařízení 1408/71, byla mu proto stanovena podpora v nezaměstnanosti dle čl. 68 Nařízení 1408/71 tzn. občanu, který poslední zaměstnání s pojištěním vykonával v členském státu EU a tam nepožádal o podporu v nezaměstnanosti, je mu v ČR vypočtena podpora v nezaměstnanosti tak, že se vychází z profese, kterou vykonával. V regionální statistice ceny práce se vyhledá ekvivalent s určitou hrubou měsíční mzdou. Ta se v kalkulatoru přepočte na čistou a z této čisté mzdy jsou stanoveny procentní sazby podpory v nezaměstnanosti.

V Regionální statistice ceny práce byl vyhledán ekvivalent – KZAM 7411 – zpracovatelé masa, ryb, včetně uzenářů, konzervářů a ryb s hrubou měsíční mzdou 14822,- Kč. V kalkulatoru byla hrubá měsíční mzda přepočtena na čistou měsíční mzdu ve výši 12469,- Kč. Dle zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., v platném znění, obdržel z této částky pan Otakar na první tři měsíce 50 % a na zbývajících dobu 45 %.

Případová studie – pan Antonín

Pan Antonín pracoval na Slovensku pro slovenského zaměstnavatele, přičemž trvalé bydliště má i nadále v ČR. Byl účastníkem tamního systému sociálního zabezpečení přibližně 2 roky. Po ukončení pracovního poměru na Slovensku se rozhodl vrátit se zpět do ČR, kde nemohl získat zaměstnání. Proto se obrátil na Úřad práce v Lounech o zprostředkování zaměstnání. Zde se zaevidoval a požádal si o podporu v nezaměstnanosti. Na základě zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v platném znění, musí splňovat základní podmínky pro přiznání podpory v nezaměstnanosti - v posledních 3 letech před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání získat zaměstnáním nebo jinou výdělečnou činností dobu důchodového pojištění v délce alespoň 12 měsíců a ke dni, k němuž má být podpora v nezaměstnanosti přiznána, nesmí být poživatel starobního důchodu. Tyto podmínky splňoval.

Přestože v posledních 3 letech pracoval pouze po dobu 2 měsíců u zaměstnavatele v okrese Plzeň, ale poté 22 měsíců na Slovensku, splňoval základní podmínku pro přiznání podpory. Při ukončení pracovního poměru si nenechal vystavit formulář E 301, který pro potřebu úřadu práce plní funkci potvrzení o zaměstnání a zároveň potvrzuje doby sociálního pojištění, které jsou brány v úvahu při přiznání podpory v nezaměstnanosti v ČR. O vystavení tohoto formuláře si tak musel zpětně požádat u příslušné pobočky slovenské Sociální pojišťovny, přičemž musel dodat nejprve veškerou dokumentaci týkající se jeho zaměstnání na Slovensku. Úřad práce by mu mohl být jinak nápomocen tím, že by požádal sám příslušnou instituci v SR o vydání E 301, a to formulářem E 001 – žádost o informace.

Vzhledem k tomu, že se pan Antonín rozhodl vrátit po dvou měsících zpátky na Slovensko, neboť zde má příbuzné a v jeho oboru lepší pracovní uplatnění, požádal si o transfer hmotného zabezpečení na Slovensko, zatímco zde hledal zaměstnání, přičemž i nadále byl registrovaný u Úřadu práce v Lounech a pobíral dávky hmotného zabezpečení v nezaměstnanosti, ale ty mu byly vypláceny nejvýše po dobu 3 měsíců. Aby mohlo dojít k transferu hmotného zabezpečení, na Úřadu práce v Lounech si musel vyžádat vystavení formuláře E 303/1-5, který předložil kompetentní instituci do 7 dnů od data odjezdu na Slovensko a následně se zaregistroval za účelem vznesení požadavku na vyplácení hmotných dávek v nezaměstnanosti. Před odjezdem na Slovensko byl poučen pracovníci úřadu práce, že pokud se nevrátí do 3 měsíců, může dojít ke ztrátě nároku na podporu v nezaměstnanosti. Podpora je mu vyplácena v měně státu, ve kterém si hledá zaměstnání.

Před odjezdem na Slovensko se obrátil i na místně příslušnou zdravotní pojišťovnu, která mu na základě vyplněného formuláře E 303 vydala potvrzení E 119 týkající se nároku nezaměstnaných osob a jejich rodinných příslušníků na dávky na základě pojištění nemoci a mateřství.

Případová studie – paní Lucia

Paní Lucia pracovala několik let v ČR, v průběhu r. 2007 u posledního zaměstnavatele otěhotněla a byla uznána práce neschopnou. Pracovní poměr v průběhu nemoci skončil, protože byl sjednaný na dobu určitou. Paní Lucia se tedy rozhodla vrátit zpět na Slovensko a na základě toho jí zaměstnavatel přestal nemocenské vyplácet. Obrátila se tedy na OSSZ Louny, aby jí pomohla sjednat nápravu. Na základě intervence provedené OSSZ u zaměstnavatele paní Lucie bylo ve výplatě dávek pokračováno.

Když si však paní Lucia přišla požádat o peněžitou pomoc v mateřství, bylo jí na OSSZ sděleno (na základě závazného výkladu ČSSZ), že se jedná jednak o nový případ nemocenské dávky a nárok na dávku nevzniká a dále, že ochranná lhůta se na ni nevztahuje, protože bydlí na Slovensku. Bylo jí sděleno, že má žádost podat na Slovensku, které je příslušné k výplatě dávky, neboť dle článku 25 odst. 2 Nařízení 1408/71 osoba, která byla dříve zaměstnána a na niž se vztahuje čl. 71 odst. 1 písm. a) ii) (tzv. přeshraniční pracovník) nebo první věta odst. 1 písm. b) ii) (osoba jiná než pracovník v příhraničním styku), která je zcela nezaměstnaná, má nárok na věcné a peněžité dávky podle ustanovení předpisů členského státu, na jehož území má bydliště, jako kdyby podléhala těmto předpisům v době posledního zaměstnání. Náklady na dávky nese instituce státu bydliště.

Odjela tedy na Slovensko, kde jí bylo řečeno, že Sociálna poisťovna výplatu zcela jistě provádět nebude, že příslušné jsou české instituce. Poté paní Lucia vyslala manžela, aby věc dořešil. Na OSSZ mu však bylo sděleno, že nárok na dávku – peněžitou pomoc v mateřství by vznikl pouze tehdy, kdyby paní Lucia bydlela v Česku, neboť dle § 8 zákona č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění platném do 31. 12. 2008, zaniká nemocenské pojištění dnem skončení zaměstnání, a tak přestává i tímto dnem podléhat českým právním předpisům o nemocenském pojištění. Tato skutečnost se musí ale dle Nařízení 1408/71 prokázat, neboť ode dne následujícího po skončení zaměstnání se na ní již vztahují právní předpisy místa bydliště podle čl. 13 odst. 2 písm. f) Nařízení, kdy se poskytování peněžitých dávek nemocenského pojištění nezaměstnaným osobám bydlícím v jiném členském státě než ve státě posledního zaměstnání řídí výše uvedeným Nařízením 1408/71 s účinností od 1. 5. 2004. Pro posouzení nároku na nemocenské dávky se tedy muselo určit, kde se nachází bydliště žadatelky, přičemž bydliště se nemusí vždy shodovat s přihlášeným trvalým pobytem podle zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel, který má pouze evidenční charakter. Manželé tedy předložili čestná prohlášení o místě bydliště v ČR, předložili výpisy z účtů u českých bank a další doklady. Teprve poté byla zahájena výplata peněžité pomoci v mateřství asi s čtyřměsíčním zpožděním. Zajímavé na celé věci však je, že manželé fakticky stále žijí na Slovensku.

Případová studie – paní Marcela

Paní Marcela měla posledního zaměstnavatele se sídlem v okrese Louny v ČR, kde byla i dlouhodobě v pracovní neschopnosti. Z OSSZ Louny jí byly vypláceny nemocenské dávky, neboť se jednalo o malou organizaci, kde na základě zákona č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění platném do 31. 12. 2008, vyplácela nemocenské dávky místně příslušná OSSZ. Vzhledem k tomu, že lékař ČSSZ ref. LPS OSSZ Louny zjistil, že nejde o občana, u kterého lze ve smyslu ustanovení § 15 odst. 5 zákona č. 54/1956 Sb., ve znění platném do 31. 12. 2008 a ustanovení § 35 vyhlášky č. 143/1965 Sb., ve znění platném do 31. 12. 2008, v krátké době po prodloužení podpůrní doby očekávat opětovné nabytí pracovní schopnosti a to i k jinému zaměstnání, požádala si v ČR o invalidní důchod. Paní Marcela byla dříve pojištěna i na Slovensku a prostřednictvím OSSZ v Lounech si uplatnila žádost o invalidní důchod. Bylo ale nutné zjistit, ve kterém státě má svého ošetřujícího lékaře. Bylo zjištěno, že má svého ošetřujícího lékaře v ČR, v okrese Rychnov nad Kněžnou, proto se s ní sepsala žádost o důchod na našem formuláři (nepoužívají se formuláře EU), žadateli se vydal formulář T 400 (formulář ČSSZ pro ošetřujícího lékaře) a její žádost se projednala se na příslušné OSSZ podle místa trvalého bydliště žadatele. Poté se žádost postoupila na ČSSZ, dosud ale nebyla vyřízena, přičemž žádost byla sepsána v listopadu 2008.

Pokud by byl však její ošetřující lékař na Slovensku, zasílala by se žádost na ČSSZ bez tiskopisu T 400, a tak i bez záznamu z jednání lékaře LPS. Do žádosti by se uvedlo – Invalidita nebyla posuzována z důvodu sídla ošetřujícího lékaře žadatele na Slovensku. Žadatelka může požádat i o invalidní důchod ze Slovenska, přičemž Slovensko má svůj důchodový zákon a pak záleží, zda je invalidní i podle jejich předpisů.

Při zjišťování zápočtu dob pojištění v bývalém Československu, tj. doby pojištění před 1. 1. 1993 se použije Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení č. 228/1993 Sb., kde se podle čl. 20 postupuje při posuzování nároku na český důchod podle koordinačních nařízení, protože tento čl. 20 je uveden v příloze III Nařízení 1408/71. Toto kolizní pravidlo zamezuje dvojímu zápočtu stejné doby pojištění (zaměstnání) - pro hodnocení dob pojištění získaných po 1. 1. 1993 se vychází ze standardní mezinárodní praxe – účast na pojištění se řídí místem výkonu práce, tj. ČR nebo SR, které tyto doby pojištění poté hodnotí ve svých důchodech.

[15.] Příloha č. 15

Případová studie – pan Igor

Rodinu tvoří paní Jana, její manžel pan Igor a jejich syn. Matka a syn jsou občané SR, oba na Slovensku žijí. Pan Igor je občanem ČR s trvalým pobytem na území Slovenska, ale pracuje zde v Čechách. Dle čestného prohlášení žije manžel s rodinou na Slovensku a v současné době je v ČR pouze za prací. Pro výplatu rodinných dávek je proto manžel považován za migrujícího pracovníka a vztahuje se na něj Nařízení č. 1408/71 a Nařízení č. 1612/68.

Manželka pana Igora je v současné době na mateřské dovolené a pobírá ze slovenského systému dávek státní sociální podpory z Úřadu práce, sociálních věcí a rodiny příslušný podle místa jejího trvalého pobytu rodičovský příspěvek od 1. září 2008 ve výši 4 780 Sk (158,670 € od 1. 1. 2009). Jelikož je pan Igor považován za migrujícího pracovníka, má jeho manželka nárok na rodičovský příspěvek z České republiky. Na základě toho mu ČR doplácí rozdíl mezi výší rodičovského příspěvku v SR a v ČR, neboť v ČR je dávka vyšší tj. 7600,- Kč (279,3 €). Dávka je matce zasílána na Slovensko.

[16.] Příloha č. 16

Případová studie – pan Tomáš

Jde o občana SR, pana Tomáše, který je svobodný, s přechodným pobytem na území ČR. V současné době žije společně s družkou a její rodinou v Chožově. Ani klient ani jeho družka oficiálně nepracují, klient je t. č. v pracovní neschopnosti pro úraz, ale nepobírá dávky nemocenského pojištění. Družka pana Tomáše kontaktovala Městský úřad v Lounech v prosinci r. 2008 s tím, že žije ve společné domácnosti s p. Tomášem. Pracovníci jí byla předána žádost o příspěvek na živobytí a doporučena evidence na Úřadu práce v Lounech před podáním žádosti.

Dne 22. 12. 08 podala družka pana Tomáše žádost o příspěvek na živobytí, pan Tomáš byl na žádosti uveden jako společně posuzovaná osoba. Z doložených dokladů bylo zjištěno, že pan Tomáš má povolen na území ČR přechodný pobyt od 17. 12. 08, a to na adrese svého příbuzného v Jimlíně. Uvedl, že skutečně bydlí s družkou v Chožově, nepracuje a od 19. 12. 08 je evidován jako uchazeč o zaměstnání bez nároku na podporu v nezaměstnanosti (v uplynulých 3 letech odpracoval pouze 6 dní).

V lednu 2009 doložil pan Tomáš rozhodnutí o dočasné pracovní neschopnosti pro úraz, která trvá dodnes.

Aplikace OK nouze, což je program pro výplatu a výpočet dávek hmotné nouze na Městském úřadě, oddělení dávek hmotné nouze, vyhodnotila pana Tomáše jako společně posuzovanou osobu s nárokem na výplatu po 3 měsících ode dne přihlášení k pobytu.

S panem Tomášem vypracuje Úřad práce v Lounech po 5 měsících akční plán a po 6 měsících od uplatnění nároku na dávku pomoci v hmotné nouzi se na něj bude vztahovat možnost využití veřejné služby v souvislosti s novelizací č. zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.